

ŽIVÁ KNIHOVNA
JAKO METODA VÝUKY
~ VZDĚLÁVÁNÍ PŘÍBĚHEM ~

O ARPOKU

Jsme nezisková organizace, která přináší do škol globální rozvojové vzdělávání. Pomáháme učitelům učit o aktuálních tématech dneška (např. o chudobě, migraci, odpovědné spotřebě) a otevřeně o nich mluvíme se žáky. Informujeme o nich také veřejnost. Podporujeme tak vytváření otevřené a tolerantní společnosti a aktivní zapojování lidí do dění kolem sebe.

NAŠE VIZE

Podílet se na udržitelném rozvoji světa a na vytváření společnosti, která je **Aktivní**, **Respektující** a **Otevřená**, vnímá **Propojenost** a **Komplexnost** světa a přijímá svůj díl odpovědnosti.

A (Aktivita) **R** (Respekt) **P** (Propojenost)

O (Otevřenost) **K** (Komplexnost)

Více na: www.arpok.cz a www.facebook.com/ARPOK.OLOMOUC.

K ČEMU MŮŽETE TUTO PUBLIKACI VYUŽÍT?

Můžete se seznámit se s konceptem Živé knihovny (kapitoly 1, 2 a 3) a získat představu, jak probíhá v rámci výuky ve formě tematického dne (kapitola 4).

- Můžete využívat v publikaci popsané aktivity i metodu Živé knihovny pro práci s tématy jako jsou např. odlišnost, rozmanitost, stereotypy, předsudky, nesnášenlivost a identita. Ale i chudoba a sociální vyloučení, migrace, víra a náboženství, zdravotní znevýhodnění, psychická onemocnění, závislost a mnoho dalších (kapitoly 4 a 6).
- Jelikož je metoda Živé knihovny postavena na práci s příběhem, nabízí publikace inspiraci do hodin českého jazyka (kapitola 6). Metodu lze uplatnit také v hodinách občanské výchovy, anglického jazyka, dějepisu, zeměpisu a rovněž k pokrytí průřezových témat.
- Můžete na škole zorganizovat Živou knihovnu (kapitola 5).

V případě dotazů, zájmu o konzultaci či spolupráci nás kontaktujte:

info@arpok.cz, www.arpok.cz a www.facebook.com/ARPOK.OLOMOUC.

HODNOTY ARPOKU

OTEVŘENOST

PROFESIONALITA

TOLERANCE

RESPEKT

ODPOVĚDNOST ZA
DŮSLEDKY NAŠEHO
CHOVÁNÍ

OBSAH

0 Úvod	
O ARPOKu	3
K čemu můžete tuto publikaci využít?	3
1 Co je to Živá knihovna?	7
O co jde?	7
Jak Živá knihovna probíhá	8
Principy Živé knihovny	9
2 Proč využít metodu Živé knihovny ve vzdělávání? Co může přinést?	10
Co Živá knihovna přináší žákům?	10
Dovednosti, znalosti, hodnoty a postoje – k čemu směřuje Živá knihovna z hlediska vzdělávacích cílů?	12
Živá knihovna v návaznosti na Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání	13
3 Na čem při práci s metodou Živé knihovny stavíme – naše východiska	14
Transkulturní přístup a přístup anti – bias	14
Konstruktivismus	16
Cílená práce s prožitkem	17
4 Živá knihovna ve škole. Průběh Živé knihovny a aktivity do výuky.	18
Co se děje v jednotlivých vyučovacích hodinách?	18
Úvodní hodina k Živé knihovně	19
2. a 3. vyučovací hodina – rozhovory s „živými knihami“	29
4. vyučovací hodina – reflexe	33

5 Příprava Živé knihovny. Na co myslet, když chcete uspořádat Živou knihovnu?	39
Jak a kde shánět „živé knihy“	39
Jak připravit „živou knihu“ na působení v Živé knihovně	40
Jak připravit „knihovníka“ na působení v Živé knihovně	47
Jak připravit „živý slovník“ na působení v Živé knihovně	53
Příprava Živé knihovny	55
Přínosy a rizika Živé knihovny	60
6 Živá knihovna a její možné využití v hodinách českého jazyka	62
Zařazení do Rámcových vzdělávacích programů, vzdělávací oblast český jazyk	62
Práce s anotacemi „živých knih“ – propojujeme procvičování mluvnice, literatury i slohu	65
Mluvnická cvičení	68
Slohová cvičení	73
Literatura	75
7 Doporučená literatura	77
8 Použité zdroje	79

Veškeré přílohy naleznete na přiloženém CD.

CO JE TO ŽIVÁ KNIHOVNA

O CO JDE?

Živá knihovna umožňuje seznámit se s příběhy „živých knih“, tj. lidí, kteří jsou v něčem odlišní. Jejich okolí o nich mívá různé představy, které často brání ve vzájemném poznávání. Seznámení se s příběhy „živých knih“ nejčastěji probíhá pomocí rozhovorů v malých skupinách.

„Živá kniha“ vypráví a účastníci, tedy „čtenáři“ *naslouchají a doptávají se*. Pomocí rozhovoru tak dochází mezi „knihami“ a „čtenáři“ *ke vzájemnému poznávání a původní představy se tak mohou proměňovat*.

Živá knihovna tak díky mezilidským setkáním a sdílení příběhů pomáhá odbourávat strach z neznámého a podporuje sebepoznání i poznávání druhých a umožňuje kriticky přemýšlet o tom, jak vidíme svět kolem nás.¹

Vlkázky „titulů“ – témat „živých knih“

- *Už je to za mnou. Zpověď (bývalé?) anorektičky*
  - *Dobrovolnice z Německa*
  - *Vegan Feminista z Turecka*
- *Alespoň se pokusit... Horolezcem s jednou rukou*
- *Íránský uprchlík, nyní britský student zubní hygieny*
  - *Milovník piva, který nepije alkohol*
    - *Muslim ze Sýrie*
  - *S Italem (nejen) v kuchyni*
  - *Věřící křesťanka*

1 Živé knihovny začaly být organizovány v roce 2000 v Dánsku v rámci prevence útoků z nenávisti. Návštěvníkům hudebních festivalů bylo nabízeno „půjčování živých knih“ – tedy možnost vstoupit do rozhovoru s lidmi, kteří jsou něčím odlišní a setkávají se tak s předsudky a stereotypy.

Koncept Živé knihovny jako nástroje, který pomáhá pracovat s předsudky a stereotypy a poznávat druhé i sama sebe (zkoumat své názory, postoje apod.) se setkal s velkým ohlasem. Z Dánska se začal šířit do jiných zemí. V České republice se první Živá knihovna uskutečnila v roce 2007 na hudebním festivalu United Islands. Pořádání Živých knihoven se v současnosti věnují zvláště vzdělávací a neziskové organizace. Jde o metodu, která může být s úspěchem využívána ve formálním i neformálním vzdělávání.

Na závěr Živé knihovny je každý „čtenář“ veden k zamyšlení:

- S kým jsem hovořil? Co jsem se dověděl? Co mě zaujalo? Co mě překvapilo?
- Na jaké představy o „živé knize“ jsem narazil? Co z nich se dá považovat za stereotypy/předsudky, jak mě/nás ovlivňují? Proč je vůbec mám/e? V čem spočívají jejich rizika?
- Jak naložit s tím, co jsem se dověděl a co jsem prožil? Jak mě to ovlivnilo, jak to můžu v životě využít?

JAK ŽIVÁ KNIHOVNA PROBÍHÁ

1) Začínáme od sebe samotného

Kdo jsem já? Kam patřím?

Jaké mám představy o ostatních (a oni o mě)? Co je to předsudek a stereotyp? Jak a proč vznikají? K čemu nám jsou? Kdy a jak se s nimi setkáváme?

3) Čtení „živých knih“ = rozhovory

2) Co je to Živá knihovna? Proč vznikla, co je jejím cílem? Co se při ní bude dít?

Principy a pravidla ŽK

4) Reflexe rozhovorů s „živými knihami“

S jakými „živými knihami“ jsem měl/a možnost mluvit?

PROČ VYUŽÍT METODU ŽIVÉ KNIHOVNY VE VZDĚLÁVÁNÍ? CO MŮŽE PŘINĚST?

CO ŽIVÁ KNIHOVNA PŘINÁŠÍ ŽÁKŮM?

• Lépe poznám sebe sama.

Uvědomění si, kdo jsem a co je pro mě zrovna důležité. Zároveň, jak a proč se tyhle věci v průběhu života mění.

Kdo jsem?

Odkud jsem?

Kde mám kořeny?

Kam patřím?

Do jakých skupin patřím?

S čím a kým se teď nejvíc ztotožňuji – jaké skupiny jsou pro mě nejdůležitější?

Hraju na kytaru – jsem hudebník? Moc jsem to neřešil, až do minulého roku. Od doby co hraju v kapele je to pro mě důležitější.

Jsem z Přerova.
Bydlím v Prostějově.

Jsem fotbalista, náš tým je teď pro mě asi nejdůležitější.

PAVEL

Jsem Čech. Oba rodiče jsou z České republiky, teda vlastně z Moravy, tak jsem asi taky Moravák. Moje babička je ze Slovenska, takže jsem možná trochu Slovák. Ale slovensky neumím mluvit a na Slovensko jezdím jen na návštěvu.

Jsem žák deváté třídy. Příští rok půjdu na střední školu a budu student obchodní akademie.

Jsem nevěřící. Nebo vlastně věřím, že něco existuje, ale moc nevím co, nějak jsem o tom moc nepřemýšlel. Nejsem křesťan a vlastně neznám moc lidí, co by byli věřící – nebo to o nich možná nevím.

• Lépe poznám ostatní lidi.

Učím se, že lidé okolo jsou v určitých ohledech stejní, jako já. V dalších ohledech jsou v něčem jiní (a z jakých důvodů).

Cílem přitom není existenci odlišností rozporovat či zlehčovat. Je ale užitečné spolu s ostatními přemýšlet nad následujícími otázkami:

- Dokážu vnímat rozdílnost jako rozmanitost či jedinečnost?
- Odradí mě odlišnost druhého člověka od toho, abych se snažil vnímat, co máme společné?
- Ať už máme společné či rozdílné cokoliv, jsme schopni vzájemného respektu a spolupráce?

Proč? Svět je čím dál propojenější. Setkáváme se s lidmi, kteří jsou v mnoha ohledech odlišní. Jak a proč jsou lidé odlišní? Co mohu dělat, jak reagovat, když potkám člověka, který má něco „jinak“?

• Díky rozhovorům a příběhům se setkám s různými úhly pohledu, s různými zkušenostmi.

Potkáme se s lidmi, se kterými bychom se neměli běžně možnost se setkat. Dozvídám se tak nové informace. Rozšiřuji si znalosti z určitých oblastí a setkávám se s různými úhly pohledu.

V Živé knihovně se díky příběhům „živých knih“ žáci setkají především s osobními zkušenostmi a názory. Na ty je ale potom možné v budoucích vyučovacích hodinách odkázat a použít je jako konkrétní příklady, rozebírat je a dále doplňovat.

Tip

• Učím se porozumět ostatním a fungovat s nimi.

Nemusím mít nutně všechny lidi okolo rád nebo s nimi souhlasit. Mohu se ale učit, jak se vyrovnat s tím, že lidé okolo mě jsou různí. Mám na určitá témata různé názory. Mohu zkoumat, z čeho vychází jejich názory a chování a snažit se jim porozumět.

• Získám větší zájem o určitá témata.

Určitá témata se stanou konkrétnějšími, bližšími.

PŘÍKLAD

- *Téma politika může více zaujmout a být bližší po rozhovoru nebo seznámení se s příběhem člověka, který je aktivní v komunální politice.*
- *Téma migrace může více zaujmout a být bližší po setkání s člověkem, který se přistěhoval z jiné země nebo žil dlouhodobě v jiné zemi.*
- *Téma křesťanství může více zaujmout a být bližší po setkání s farářem, řádovou sestrou, členem církve, budoucí pastorkou apod.*

• Rozvíjím vztahy s ostatními lidmi – učím se spolupráci, prevenci konfliktů.

Rozvíjím komunikační dovednosti – ptát se, naslouchat, z rozhovorů získávat informace a dávat je do souvislostí.

Uvědomuji si, jak a proč fungují stereotypy (na příkladech konkrétních stereotypů a předsudků, které se vztahují ke konkrétním tématům a lidem tedy „živým knihám“).
Uvědomuji si také, jaké jsou jejich důsledky.

Učím se se stereotypy a předsudky pracovat:

- Uvědomuji si stereotypy a předsudky v mé mysli. Mám je, odkud je mám, jak ovlivňují můj pohled na jiné lidi a mé chování k ostatním.
- Učím se reagovat na situace, ve kterých se lidé chovají na základě stereotypů a předsudků (ke mně i k ostatním). Cílem je postupně rozvíjet u žáků akční dovednosti, tedy schopnost vstupovat do vztahů s ostatními lidmi a tyto vztahy ovlivňovat.

Proč? Změny v mém uvážování a chování mi tak mohou pomoci kultivovat vztahy s ostatními lidmi.

DOVEDNOSTI, ZNALOSTI, HODNOTY A POSTOJE – K ČEMU SMĚŘUJE ŽIVÁ KNIHOVNA Z HLEDISKA VZDĚLÁVACÍCH CÍLŮ?

• Jaké dovednosti rozvíjí?

- Komunikační – naslouchat, tvořit a klást otázky,
- sebepoznání, sebereflexe,
- poznání druhých.
- spolupráce,
- kritické myšlení. (Proč? Za jakých okolností? Co to způsobuje? Jaký to má dopad?)

• Jaké znalosti mohou žáci získat?

Znalosti z oblasti témat, které Živá knihovna přináší, např. náboženství, migrace, gender, různé společenské a kulturní zvyklosti, rozmanité životní styly, onemocnění a handicap, prevence závislostí, menšinové sexuální orientace, sociální vyloučení.

Zároveň Živá knihovna umožňuje:

- Uvědomění, že jedno téma může mít u různých lidí různou podobu.

PŘÍKLAD: *Všichni křesťané nemají stejné názory, neprovádí duchovní praxi stejně. Každý se např. modlí jinak a jindy, někdo chodí do kostela často, jiný občas, další vůbec.*

- Dát téma do souvislostí.

PŘÍKLAD: *Lidé bez domova prožili různé příběhy a existují rozdílné důvody, proč se na ulici ocitli – možnost analyzovat, co měly situace společné, jaké příčiny vedly k jakým důsledkům.*

• Jak umožňuje Živá knihovna pracovat s postoji a hodnotami?

Umožňuje uvědomovat si, co je pro mě důležité. Jaké jsou moje postoje k určitým tématům, k určitým lidem a z čeho tyto postoje vychází.

Seznamovat se s hodnotami a postoji druhých, učit se jim rozumět a reagovat na ně. Postoje a hodnoty pak mohou být „střelkou kompasu“, která ukazuje směr, jakým se chci vydat. Na jejich základě se mohou rozhodovat, jak se budu chovat v jednotlivých životních situacích, včetně těch obtížnějších.

Proč? Rozvíjet schopnost společně s ostatními i sami se sebou existovat, spolupracovat, komunikovat a řešit různé situace, a to včetně i těch náročných.

ŽIVÁ KNIHOVNA V NÁVAZNOSTI NA RÁMCOVÉ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ²

• Jaké klíčové kompetence může pomoci Živá knihovna rozvíjet?

- *Kompetence k řešení problémů:*
  - Vnímat nejrůznější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpoznat a analyzovat problémy, přemýšlet o nesrovnalostech a jejich příčinách.
  - Kriticky myslet, činit uvážlivá rozhodnutí, být schopen tato rozhodnutí obhájit či změnit.
- *Kompetence komunikativní:*
  - Formulovat a vyjadřovat své myšlenky a názory.
  - Vyjadřovat se výstižně, souvisle a kultivovaně.
  - Naslouchat promluvám druhých lidí, porozumět jim, vhodně na ně reagovat, klást otázky.
  - Účinně se zapojovat do diskuse, obhajovat svůj názor a vhodně argumentovat a být schopen názor pozměnit.
- *Kompetence sociální a personální:*
  - Přispívat k diskusi.
  - Oceňovat zkušenosti druhých lidí, respektovat různá hlediska a čerpat poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.
  - Vytvářet si pozitivní představu o sobě samém.
  - Ovládat a řídit svoje jednání a chování.
- *Kompetence občanské:*
  - Respektovat přesvědčení druhých lidí, vážit si jejich vnitřních hodnot.
  - Být schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítat útlak a hrubé zacházení, budování ochoty postavit se proti fyzickému i psychickému násilí.

---

2 http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

NA ČEM PŘI PRÁCI S METODOU ŽIVÉ KNIHOVNY STAVÍME – NAŠE VÝCHOVISKA

TRANSKULTURNÍ PŘÍSTUP A PŘÍSTUP ANTI-BIAS

• Transkulturní přístup k multikulturní výchově

- Vychází z předpokladu, že identita člověka má mnoho vrstev a je proměnlivá. Že není ovlivňovaná a tvořená pouze kulturou, ale hlavně skupinami, do kterých člověk patří a se kterými se identifikuje.

PŘÍKLAD: *Je důležité, že jsem Češka, ale stejně tak je důležité, že jsem žena, že jsem matka, sestra a dcera, že jsem volejbalistka a fotografa, že jsem vegetariánka a křesťanka.*

- Staví na předpokladu, že předsudky máme všichni a není možné se jich zbavit. Ale je možné si je uvědomovat a pracovat s nimi (aby například nepřerůstaly do neférového jednání).

PŘÍKLAD: *Mám předsudek, že muži jsou nespolehliví, v průběhu svého života jsem tento předsudek odněkud získala nebo ho od někoho přebrala. Pokud si uvědomím, že daný předsudek mám, tak se mohu rozhodnout, jak s ním dál naložím. Budu se k mužům kolem sebe chovat s nedůvěrou? Nebudu se např. spoléhat na partnera a raději si vše zařídím sama? Nebo si uvědomím, že daný předsudek mám, jak ovlivňuje moje jednání a rozhodnu se s ním pracovat.*

- Oproti multikulturní a interkulturní výchově se nezaměřuje jen na jednotlivce, ale na společenské struktury jako celek.
- **Přístup anti-bias, který z transkulturního přístupu vychází, se blíže zabývá tématy moci a diskriminace (neférového jednání) a snaží se přiblížit, jak fungují.**
  - Cílem je pomocí tohoto přístupu zkoumat, jaká je má vlastní pozice ve společnosti – kdo jsem ve vztahu k ostatním. Jakou mám moc a jak ji mohu využít. Jakou moc mají lidé kolem a jak ji využívají.
  - Staví na předpokladu, že společenské struktury je možné ovlivňovat a měnit.
  - Začíná na osobní rovině, od sebe samého. Tedy vychází z uvědomování si vlastní identity, vlastních předsudků a vlastních zážitků, spojených s neférovým jednáním, s diskriminací. Toto uvědomění nám může napomoci převzít zodpovědnost za vlastní jednání a pocity.
  - Přístup anti-bias zastává přesvědčení, že když porozumíme, jak funguje společnost, můžeme se aktivně podílet na jejím proměňování.

Anti-bias se proto snaží **o naplnění 4 cílů:**

- 1) **Poznání a posílení vlastní identity (sebevědomí, sebereflexe, sounáležitost).**
Tedy člověk je schopen rozvinout sebevědomí a pocit sounáležitosti s ostatními bez pocitu nadřazenosti nebo podřazenosti vůči ostatním.
→ Reflektuje se, jaká je má identita – kdo jsem a kam patřím.
- 2) **Respekt k druhým (spojeno se vzájemnou výměnou zkušeností).**
Tedy člověk přijímá a respektuje lidskou rozmanitost, umí se citlivě vyjadřovat o rozdílnostech, je empatický.
→ Probíhá poznávání rozmanitých životních pohledů a realit, reflektují své vlastní předsudky.
- 3) **Rozpoznávání neférového jednání a diskriminace a toho, jak jsem já sám/sama zapojený/á ve společnosti.**
Tedy člověk rozpozná nespravedlnost (neférové jednání). Umí ji popsat a je si vědom toho, že nespravedlnost zraňuje, takže se vůči ní staví kriticky.
→ Reflektují vlastní zkušenosti s diskriminací – vychází se z toho, že všichni máme zkušenosti s tím, že se k nám někdo choval neférově i s tím, že jsme se neférově chovali k někomu jinému.
- 4) **Aktivizace**
Tedy člověk umí využít své možnosti a postavení, aby mohl sám nebo s pomocí ostatních působit proti nespravedlnosti.
→ Rozvíjí se strategie, jak mohu aktivně vystupovat proti neférovému jednání, diskriminaci.

Tip

Pokud se o transkulturním přístupu a přístupu anti-bias chcete dovědět více, doporučujeme materiály:

- *Anti-bias metodika http://arpok.cz/wp-content/uploads/2017/01/Anti_bias-metodika-v-cj.pdf*
- *More Than Culture – Více než kultura. Diverzita v mezinárodní práci s mládeží. <http://www.tandem-org.cz/aktuality/more-than-culture-diverzita>*
- *Persona Dolls – Panenky s osobností. Jak rozvíjet prosociální postoje dětí. https://issuu.com/lenkadrncova/docs/persona_dolls_elektronicka_verze_fi_c3ded17c2c0ac9*
- *Než začneme s multikulturní výchovou. Od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu. https://www.varianty.cz/download/docs/118_nez-zac-neme-s-multikulturni-vy-chovou-od-skupinovy-ch-konceptu-k-osobnostni-mu-pr-i-stupu.pdf*

KONSTRUKTIVISMUS

- Staví na předpokladu, že lidská mysl není „nepopsaný list papíru“. Tedy, že když narazíme na nějaké téma, objeví se člověku v myšlenkách nějaké představy. Naše mysl se vrací ke znalostem a zkušenostem, které jsou v ní přítomné a používá je jako podklady k předporozumění.

PŘÍKLAD: *Probíráme s žáky látku náboženství. I když není žák věřící, mívá o tomto tématu nějakou představu, např. byl v kostele, slaví Vánoce. Ze školy, z rodiny, z filmů a zpráv má nějakou představu o tom, co dělá kněz, kdo je to papež apod. Žák má tedy určité informace, názory, postoje.*

- Proto je důležité s představami, prekoncepty pracovat, nejlépe cíleně. Jak?
  - 1) Nejprve prekoncepty vyvoláme a umožníme jejich uvědomění:
    - Co o tématu víme nebo si myslíme, že víme?
    - Co si o tématu myslím, jaké mám na něj názory, co ve mně téma vyvolává?
  - 2) Při vystavení žáka novým podnětům (např. při setkání a rozhovoru s „živou knihou“) na něj tato zkušenost určitým způsobem zapůsobila, získal např. nové informace. Představy v mysli tak mohou být doplněny, nabourány či pozměněny.
  - 3) Poskytneme žákům prostor pro reflexi, aby uměli zhodnotit a v případě potřeby přehodnotit, jak co vnímají, aby se naučili do své mapy znalostí přidat další souvislosti. Toto je klíčové pro celoživotní učení a konstruktivistický přístup tomuto procesu napomáhá.

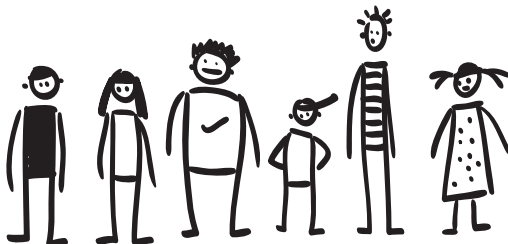
Tedy rozebereme, zda a jak se původní představy změnily:

Co se potvrdilo, co přibýlo, co se vyvrátilo? (Co žák zjistil, že neplatí, nebo že platí jen omezeně?)

Jaké nové otázky vyvstaly? (Učení je nikdy nekončící proces. Struktury vědomostí, struktury našich názorů a postojů v naší mysli nejsou konečné, doplňují se a mění.)

Tipo

Pokud se o konstruktivistickém přístupu chcete dovědět více, doporučujeme program Čtením a psaním ke kritickému myšlení www.kritickemysleni.cz

CÍLENÁ PRÁCE S PROŽITKEM

- Setkání s „živou knihou“ a rozhovor s ní je silným zážitkem, stejně jako setkání s osobním příběhem konkrétního člověka.
- Prožitek má velký potenciál být zdrojem učení, zvláště když jej poté rozebereme, tedy když je reflektovaný. (Může přinést nové informace, posílit dovednosti, přispět ke změně postojů.)
- Tedy po Živé knihovně samotné i v rámci jednotlivých aktivit je vhodné reflektovat, co jsme prožili. Nejčastěji v tomto případě vycházíme z modelu Kolbova cyklu, který postupuje po následujících úrovních:
  - 1) Pocity (Jaké to pro vás bylo? Jaké máte z rozhovorů dojmy?)
  - 2) Popis zkušenosti – toho, co se dělo (Jak probíhaly rozhovory s „živými knihami“? Co jste se dověděli?)
  - 3) Hodnocení a analýza zkušenosti (Co vás překvapilo? Změnil se váš pohled na něco? Pokud ano, na co, jak a proč? Vyvstaly vám nějaké další otázky? Jaké?)
  - 4) Závěry a pohled do budoucnosti (Co si odnáším? Jak to, co jsem se dověděl a co jsem prožil, můžu využít v běžných situacích v životě (ve škole, mezi kamarády, v rodině apod.)? Co můžu dělat jinak?)

PŘÍKLAD REFLEXE PO ŽIVÉ KNIHOVNĚ

„Bavil jsem se s tím klukem, co přišel při nehodě o nohu.

Byla to síla, když jsem si představil, že by se mi stala taková nehoda, vůbec bych asi nejprv nevěděl, co dělat, byl bych nešťastný, že nemůžu hrát hokej, spousta by toho bylo jinak....

Vyprávěl, jak probíhal pobyt v nemocnici, jak chodil na rehabky a jak se s tím srovnával....co a kdo mu mu pomáhalo... taky ale, jak se s ním někteří kámoši přestali bavit, jak se mu začli vyhýbat nebo jak ho švalo, když ho litovali...

Uvědomil jsem si, že není samozřejmé, že je člověk zdravý a že bych za to měl být rád. A taky, že kdyby se něco takového stalo, tak že to jde překonat, když se člověk snaží, že kolem jsou lidi a organizace, které můžou pomoci... a že člověk může dělat spoustu věcí i když není úplně zdravý, že to prostě jen jde jinak.

Takže teď když potkám někoho, kdo má nějaké postižení, tak ho nechci hned litovat ani se mu nechci vyhýbat, ale zkusím se s ním normálně bavit. Můžu mu nabídnout, že mu s něčím pomůžu... Když řekne, že zvládá, tak dobrý, tak to vezmu. A když budu moc pomoci a on bude chtít, tak to udělám. Jo, to mi přijde důležité, nebat se nabídnout pomoci, nenaštvat se, když ji ten druhý odmítne. A když potřebuje tak zas nebyť líný a udělat něco pro druhé.“

*Pokud se o práci s prožitkem chcete dovědět více,
doporučujeme Inspiromat Prázdninové školy Lipnice
<http://pslold.psl.cz/projekt-klicovy-rok/tymoveprojekty/zazped.php>*

Tip

ŽIVÁ KNIHOVNA VE ŠKOLE

PRŮBĚH ŽIVÉ KNIHOVNY A AKTIVITY DO VÝUKY

Živou knihovnu, která probíhá v rámci výuky, obvykle realizujeme ve čtyřech vyučovacích hodinách.

CO SE DĚJE V JEDNOTLIVÝCH VYUČOVACÍCH HODINÁCH?

1. vyučovací hodina – úvod, kdy začínáme poznáváním sebe samých a seznamujeme se s konceptem Živé knihovny.
2. a 3. vyučovací hodina³ – probíhají rozhovory s „živými knihami“.
4. vyučovací hodina – ukončujeme reflexí, analýzou zkušenosti a závěrem.

Pokud si škola organizuje Živou knihovnu v rámci běžné výuky (např. v hodinách českého jazyka, občanské výchovy či angličtiny), je možné výše popsané čtyři vyučovací hodiny rozdělit do několika školních dnů. Úvodní hodina se pak např. uskuteční v jednom dnu/týdnu. V dalším dnu/týdnu je možné pozvat „živé knihy“ a realizovat ve dvou hodinách samotnou Živou knihovnu – tedy rozhovory žáků s „živými knihami“. Reflexi je možné provést v dalším dnu/týdnu.

Tipo

Živá knihovna bývá silným zážitkem. K tématům, která byla s její pomocí otevřena, se vyplatí vracet podle potřeby v následujících vyučovacích hodinách v horizontu týdnů i měsíců.

V této části metodiky najdete aktivity, které uvádí a uzavírají Živou knihovnu. Tyto aktivity je možné využít i v rámci běžných vyučovacích hodin, můžete je přizpůsobit vašim vzdělávacím cílům a potřebám žáků.

Číslo	Název aktivity
Úvodní aktivity	
1	Osobn(ostn)í květina (květina identity)
2	Představy o ostatních
3	Jak stereotypy a předsudky vznikají?
4	Příklady stereotypů a předsudků

³ Obvykle bývají spojené, následuje o to delší přestávka.

Závěrečné aktivity	
5	Se kterými „živými knihami“ jsem vedl/a rozhovor
6	Identita „živé knihy“
7	Sdílení se spolužáky
8	Moje zkušenosti se stereotypy a předsudky
9	Dopady stereotypů a předsudků
10	Co se stereotypy a předsudky? Přenos do mého života
11	Uzavření

ÚVODNÍ HODINA K ŽIVÉ KNIHOVNĚ

1) Úvod do Živé knihovny

Na úvod je vhodné žákům představit:

- a) Co je to Živá knihovna.
- b) Co je jejím cílem. Proč se jí vlastně účastnit?
- c) Co se bude dít?

a) Co je to Živá knihovna?

Stručně představíme podstatu Živé knihovny.

PŘÍKLAD: Běžné knihovny s tištěnými knížkami zpřístupňují informace a nové pohledy na svět. Stejně tak i Živá knihovna poskytuje příležitost dovídat se nové věci a zamyslet se nad různými tématy. Zároveň však umožňuje setkat se s lidmi, kteří s sebou přinášejí témata, která možná známe jen zprostředkovaně, např. z novin, internetových zpráv, filmů či seriálů. Proto se dnes postupně potkáte s několika lidmi tzv. „živými knihami“, z nichž každá vám o sobě bude vyprávět. Vyprávění bude probíhat formou rozhovorů v malých skupinách. Při rozhovoru se budete mít možnost zeptat na vše, co vás zajímá.

b) Cíle a principy Živé knihovny

- Viz kapitola 1 a 2

c) Co se bude dít?

- **V 1. vyučovací hodině** se budeme připravovat na rozhovory s „živými knihami“:
  - › Pro lepší poznávání jiných lidí bývá užitečné začít od sebe samých, takže zkusíme nejprve absolvováním několika cvičením blíže poznat sami sebe.
  - › Seznámíme se s pravidly Živé knihovny.
  - › Poté se rozdělíme do skupin „čtenářů“. Každá skupina prožije ve dvou dalších vyučovacích hodinách postupně tři rozhovory se třemi „živými knihami“.

- 2. a 3. vyučovací hodina

- Na úvod dostane každá skupina „čtenářů“ anotaci jedné „živé knihy“, kterou si přečte. Po přečtení zformulují žáci otázky, na které by rádi získali odpovědi. Poté bude každá skupina „knihovnikem“ odvedena k určité „živé knize“. Ta se krátce představí a bude vyprávět o sobě, o svých zkušenostech, zážitcích apod. „Živé knize“ bude možné klást otázky. Rozhovor s jednou „živou knihou“ trvá 20 minut. Poté „knihovník“ odvede skupinu zpět do třídy, kde bude prostor poznamenat si, co bylo v rozhovoru s „živou knihou“ nejpodstatnější.
- Pak dostane každá skupina „čtenářů“ anotaci další „živé knihy“, se kterou proběhne další rozhovor. V průběhu dvou vyučovacích hodin si takto postupně žáci „přečtou“ tři „živé knihy“. Vyučovací hodiny doporučujeme spojit, aby nebylo nutné vytrhávat žáky z rozhovorů. Následující přestávka bude o to delší.

- 4. vyučovací hodina

- Po skončení všech tří rozhovorů s „živými knihami“ bude v poslední vyučovací hodině prostor ohlédnout se zpět za rozhovory. Budete se věnovat tomu, co se žáci dověděli, jaké to pro ně bylo, bude prostor pro zamyšlení a ke sdílení.

Tipo

Žáci je možné seznámit s konceptem Živé knihovny a jejími pravidly v předstihu (např. v předešlých dnech během vyučovacích hodin).

2) Začínám od sebe

Aktivita 1 – Osobn(ostn)í květina, květina identity

Cíl: Prozkoumat, z jakých částí se skládá má identita. Zformulovat, kdo jsem a kam patřím. Uvědomit si, jak se tohle vše může v průběhu života měnit.

Hlavní myšlenka:

- Identita každého z nás se „skládá“ z mnoha částí, identit. Část z nich se navíc v průběhu našeho života mění a vyvíjí.
- Některé naše identity jsou viditelnější než jiné (např. pohlaví, barva kůže či věk). Tyto viditelné znaky pak často určují, do jaké kategorie si nás lidé zařadí (např. důchodkyně, černoš, žena) i do jaké kategorie různé lidi zařadíme my.
- Lidé nás tedy mohou hodnotit a přistupovat k nám na základě jen některých částí identity, zvláště když nás moc neznají.

Potřebný čas: 15 min

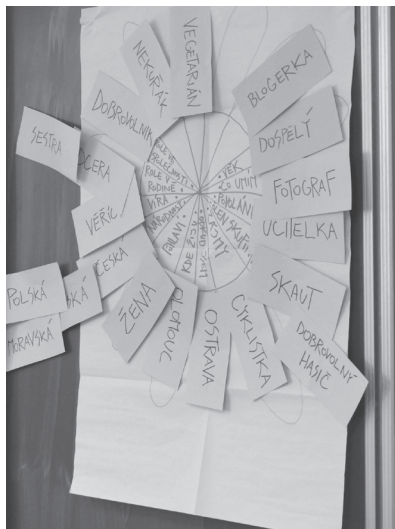
Potřebné pomůcky: vytištěná květina identity (Příloha 1) pro každého žáka

Průběh:

a) Každý žák dostane pracovní list, na kterém je nakreslená květina (Příloha 1). Vyzveme žáky, aby si přečetli jednotlivé okvětní lístky. Vysvětlíme, že se jedná o části, ze kterých se skládá identita člověka. Květina je tedy odpovědí na otázku: „Kdo jsem?“

Okvětní lístky = kategorie. Mohou jimi být:

- Pohlaví,
- národnost⁴ (česká, německá, moravská apod.),
- vyznání (často bývá potřeba žákům vysvětlit, o co se jedná – např.: „Znamená to, zda věřím či nevěřím v Boha, tedy zda jsem věřící či nevěřící, či zda nevím, nejsem si jistý/á.“ Je možné doplnit, zda jsem křesťan, muslim, buddhista apod.),
- role v rodině (např. vnuk, sestřenice),
- role ve společnosti (např. kamarádka, táborový vedoucí, starosta),
- věková skupina (např. dítě, dospívající, dospělý, senior),
- povolání (např. současně – žák, studentka; čím chci být – elektrotechnik, kuchař),
- člen skupiny či sdružení (např. skaut, dobrovolný hasič),
- moje zájmy (např. fotbalista, malířka, fotograf, kytarista, cyklistka, punkerka, blázen do anime, youtuber apod.),
- odkud jsem (např. Evropa, Česká republika, Přerov),
- místo, kde žiju (např. Česká republika, Chomoutov, vesnice).

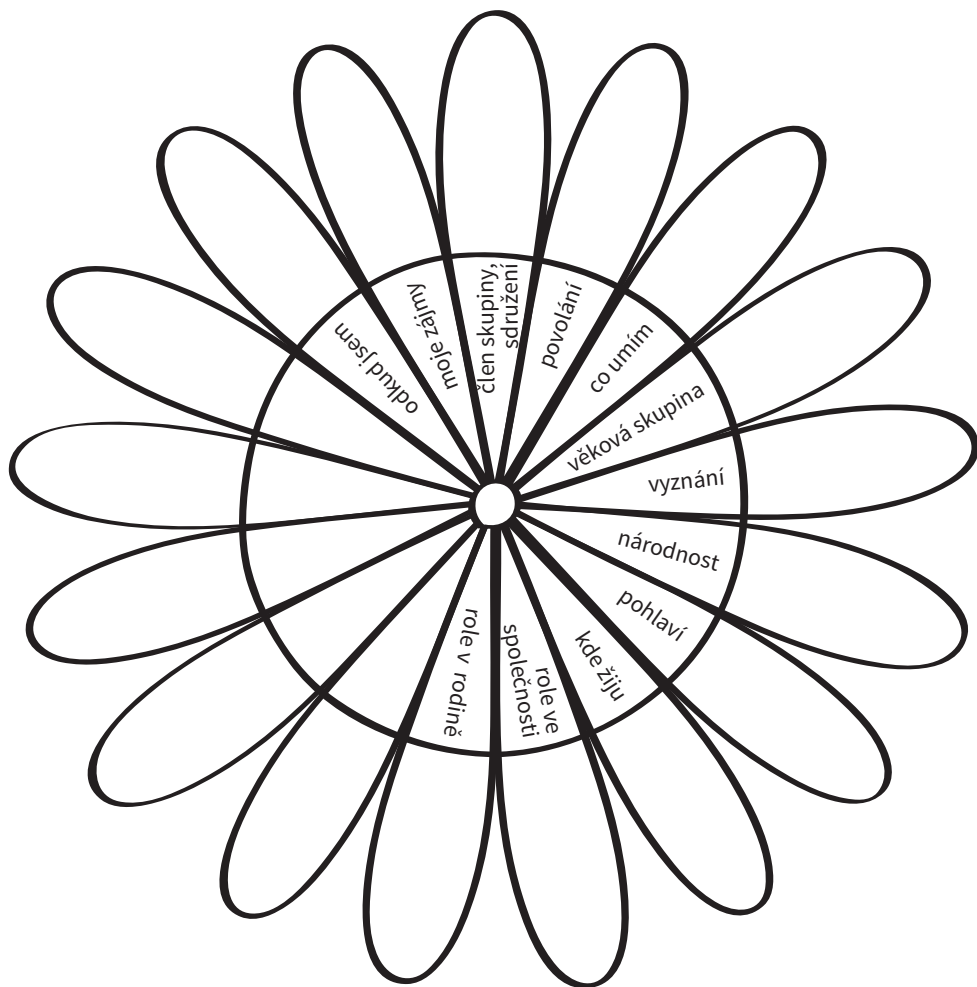

Ještě před vyplňováním květiny samotnými žáky doporučujeme nakreslit ukázkovou květinu na tabuli a společně projít jednotlivé kategorie a uvést k nim příklady, aby o nich žáci získali představu.

Tipo

⁴ Pozn.: národnost je subjektivní („kým se cítím být“), na rozdíl od občanství, které je právně zatknutým termínem.

Příloha 1 – květina identity

- b) Žákům následně zadáme, aby si každý vyplnil svou květinu. Jejich úkolem je do okvětních lístků vepsat, kým jsem, do jakých skupin patřím.
- Sdělíme jim, že jde o jejich osobní květinu, kterou nebudou muset nikomu ukazovat.
  - Do jednoho okvětního lístku může žák napsat i několik pojmů.
  - Několik lístků květiny je prázdných. Je možné je doplnit, pokud žáky napadne něco, co je pro ně důležité a tato kategorie jim mezi okvětními lístky chybí. Každý do nich tedy může doplnit, kým se ještě cítí být, kam patří (např. milovník přírody, světoobčan, nekuřačka, levičák, vegetarián, bloggerka).
  - Poskytneme žákům čas na vyplnění (5 minut).

c) Následuje společný rozbor. Ptáme se:

- Jaké okvětní lístky/kategorie bylo snadné vyplnit?
- Jaké okvětní lístky bylo složité vyplnit, nad čím jste museli hodně přemýšlet? (Často se ukáže, že to, co bylo pro někoho snadné vyplnit, pro druhého bylo složité a naopak.)
- Když se podíváte na květinu, které z charakteristik jsou viditelné? Představte si, že člověka s touto květinou neznáte a potkáte jej např. ve vlaku nebo v autobuse. (Většinou snadno odhadneme věkovou skupinu, pohlaví apod.)
- Se kterými z charakteristik jsme se narodili? Jsou to např. pohlaví, rodiště či biologická rodina. Které charakteristiky se v průběhu života mění nebo mohou měnit? Jsou to např. povolání, zájmy, vyznání nebo role v rodině.

d) Shrnutí – co z tohoto cvičení vyplývá? Viz hlavní myšlenky:

- Identita každého z nás se „skládá“ z mnoha částí, identit. Mnoho z nich se navíc v průběhu našeho života mění, vyvíjí.
- Některé naše identity jsou viditelnější než jiné (např. pohlaví, barva kůže, věk). Tyto viditelné znaky pak často určují, do jaké kategorie si nás lidé zařadí (např. důchodkyně, černoch, žena) i do jaké kategorie různé lidi zařadíme my.
- Lidé nás tedy mohou hodnotit a přistupovat k nám na základě jen těchto některých částí identity, zejména pokud nás moc neznají.

PŘÍKLAD: *Tomášovi je 13 let, oba jeho rodiče jsou vietnamského původu. Narodil se v České republice, kde od narození také žije, ve Vietnamu nikdy nebyl.*

Jaké představy o Tomášovi může mít někdo, kdo jej nezná a potká ho např. v tramvaji? Co je viditelné na první pohled?

Můžete nechat žáky přemýšlet a poté představíte Tomášovu „květinu identity“:

Tomáš se narodil v České republice. Od narození tu žije. Chodí do osmé třídy základní školy. Mluví česky. Hraje fotbal, chodí do skautského oddílu a učí se hrát na klavír. Zná české pohádky. Slaví Vánoce. Má rád meruňkové knedlíky, ale úplně nejraději má italskou kuchyni. Nejvíc ho baví dějepis, konkrétně středověká Evropa.

To všechno jsou věci, které ale nevidíme na první pohled. Tomáš se často setkává s tím, že o něm lidé říkají, že je Vietnamec a spojují jej se stereotypy, které o Vietnamcích existují. Tomáše se proto různí lidé ptají na tytéž otázky jako např.: „Mají tvoji rodiče večerku? Musíš jim pomáhat? Mají restauraci? Máš rád ryži?“

Umíš nějaké asijské bojové umění? Vietnamští žáci jsou pilní a dobře se učí, to budeš mít určitě samé jedničky, ne?“ Tomáš se ale může cítit jako Čech. Stejně tak se ale může cítit jako Vietnamec. A může se cítit rovněž jako Čech, i jako Vietnamec. V různých situacích, v různých životních etapách a v různém prostředí se tohle vše může měnit.

Stejně tak i my se můžeme cítit v určitých situacích odlišně a můžeme cítit sounáležitost s různými skupinami. Případně v některých situacích pro nás nemusí být některé okvětní lístky naší identity důležité, nebo je ani nemusíme příliš vnímat. V jiné situaci nebo v jiném období našeho života se pro nás však mohou stát naopak velmi důležitými, jako např. v následujících situacích.

Když se přestěhuji do Francie a začnu tam dlouhodobě žít a po nějaké době se začnu cítit i jako Francouz/ka. Nebo mi nepřipadá skoro vůbec důležité, že jsem Čech/Češka, když se ale dostanu na delší dobu do zahraničí, tak se mě všichni ptají, odkud pocházím. Vnímají mě na základě mé národnosti, která pak pro mě začne být chtě nechtě důležitá.

Je vhodné žákům ukázat nejednoznačnost a rozmanitost, která v tomto ohledu panuje a zdůraznit, že neexistuje jedna „správná“ odpověď. Je užitečné nad těmito věcmi přemýšlet.

3) Stereotypy a předsudky

V dalších aktivitách navážeme na předešlou aktivitu s tím, že u každého okvětního plátku (u každé části naší i cizí identity) si pod touto kategorií něco vybavíme. Napadnou nás automaticky nějaké představy. Budeme se zabývat tím, odkud se tyto představy berou a jak nás ovlivňují.

Aktivita 2 – Představy o ostatních

Cíl: Ukázat (na základě příkladů kategorií z květiny identity), jak se nám automaticky vybavují představy o jiných lidech a jiným lidem se zase vybavují představy o nás. Zkoumat, odkud tyto představy vychází.

Hlavní myšlenka: Naš pohled na svět a lidi okolo je podstatně ovlivněn tím, co o nich slyšíme, co vidáme ve zprávách, ve filmech apod.

Potřebný čas: 10 min

Potřebné pomůcky: tabulka s názvem Co mě ovlivňuje (Příloha 2) pro každého žáka, tabule

Průběh:

a) Vrátime se ke květině identity. Vybereme tři z kategorií a k nim přiřadíme konkrétní příklad jako např. žena/důchodce /právník/fotbalista/Němec/vegetarián/muslim/skaut. Zadáme žákům, aby postupně ke každému příkladu říkali přídavná jména (nebo podstatná jména či slovní spojení), která je v souvislosti s tímto pojmem jako první napadnou.

Přídavná jména zapisujeme k pojmům na tabuli a pak se ptáme: „Proč nás napadají zrovna tato slova? Odkud tyto představy plynou?“ (Podobná cvičení najdeme i v kapitole 6 Živá knihovna a výuka českého jazyka.)

b) Každý žák dostane tabulku (Příloha 2) a do ní zaznačí, které tři z nabízených možností nejvíce ovlivňují jeho představu o daném příkladu.

Na tabuli nalepíme či napíšeme jednotlivé možnosti a necháme žáky, aby postupně přistoupili k tabuli a zaznačili čárkami svoji volbu. Výsledky shrneme tak, že ukážeme, že naše představy o ostatních lidech vznikají z různých zdrojů. Náš pohled na okolní svět je ovlivněn tím, čemu jsme vystaveni.

Aktivita 3 – Jak stereotypy a předsudky vznikají?

Cíl: Prozkoumat, jak vznikají stereotypy a předsudky a jaká je jejich funkce.

Hlavní myšlenka: Všichni máme v mysli stereotypy a předsudky. Není možné je nemít, umožňují nám orientovat se ve světě kolem nás.

Když si na základě nějakého znaku už dopředu vytváříme na nějakého člověka jasný názor, tak se snižuje naše schopnost být otevřený tomu, že existují i jiné varianty (např. někoho může napadat: Jak by asi mohl být někdo ze Somálska vysokoškolsky vzdělaný? Senior tanečníkem hip-hopu?)

Potřebný čas: 10 min

Potřebné pomůcky: výroky o pruhovaném Puntovi (Příloha 3), tabule

Průběh:

a) Vysvětlíme, že nyní prozkoumáme, jak tyto představy o jiných i o nás vznikají, jak se objevují v naší mysli.

Píšeme na tabuli postupně výroky:

- *Puntá chodí pozdě.*
- *Puntá je hlučný.*
- *Puntá se jinak obléká.*
- *Puntá je nepořádný.*
- *Puntá je inteligentní.*
- *Puntá nepije čaj.*

b) Pak připišeme:

Puntá je pruhovaný (= patří do skupiny pruhovaných).

Vysvětlíme, že stereotypy a předsudky často vznikají, když propojíme nějakou konkrétní vlastnost (či chování) nějakého člověka s určitým jeho rysem (např. Je to blondýna.) či s tím, do jaké skupiny onen člověk patří (např. Je to Němec.).

Můžeme uvést příklad: „*Puntá chodí pozdě, protože je pruhovaný*“. Poté necháme žáky, aby podle tohoto příkladu tvořili další věty:

- *Puntá je hlučný, protože je pruhovaný.*
- *Puntá se jinak obléká, protože je pruhovaný.*
- *Puntá je nepořádný, protože je pruhovaný.*

- *Puntča je inteligentní, protože je pruhovaný.*
- *Puntča nepije čaj, protože je pruhovaný.*

c) Navážeme, že stereotypy a předsudky dále vznikají tak, že zobecňujeme. Tedy, že připisujeme nějakou zkušenost či rys celé skupině. Uvedeme příklad zobecnění, na kterém se předsudky zakládají:

- *Všichni pruhovaní chodí pozdě.*
- *Chodí pozdě, protože jsou pruhovaní.*

Požádáme žáky, aby i další věty zkoušeli převádět do zobecnění:

- *Všichni pruhovaní jsou hluční.*
- *Jsou hluční, protože jsou pruhovaní.*
- *Všichni pruhovaní se oblékají jinak.*
- *Oblékají se jinak, protože jsou pruhovaní.*
- *Atd.*

d) Shrňeme, že naše mysl takhle funguje. Vše, co je kolem nás, třídí podle určitých kritérií do kategorií, pomyslně řečeno do „šuplíků či krabic“.

Uvedeme příklad – zeptáme se žáků:

- *„Má to čtyři nohy a opěradlo. Co to je?“*
- *„Přijdu do nemocnice a tam potkám někoho v bílém plášti. Kdo to je?“*

Ptáme se žáků: „Proč tak naše mysl funguje? K čemu nám tohle slouží? Co by se dělo, kdyby takhle nefungovala?“

Abychom věcem okolo rozuměli a orientovali se ve světě.

- *Tedy: „Má to čtyři nohy a opěradlo – je to židle, mohu si na ni sednout.“*
- *„Starší člověk mívá problém unést těžké břemeno – můžeme nabídnout pomoc.“*
- *„Člověk v bílém plášti na chodbě nemocnice je pravděpodobně lékař. Lékař má znalosti z medicíny – mohu po něm chtít radu, jak se starat o své zdraví.“*

Stereotypy a předsudky tak ovlivňují každého z nás. Každý z nás je má v myslí a nemůžeme je nemít. Kdybychom je vůbec neměli, byli bychom pravděpodobně zmatení, nevěděli bychom, co čekat, trvalo by nám dlouho se zorientovat.

Neznamená to ale, že jsou stoprocentně pravdivé a že bychom se jimi neměli zabývat a přemýšlet nad nimi.

e) Vyzveme žáky, aby nyní vymysleli, jak by někomu popsali a vysvětlili, co jsou to stereotypy a předsudky. V případě potřeby doplníme či shrňeme.

STEREOTYPY:

- Jsou to šablony, pomocí kterých rozřazujeme informace o okolním světě do kategorií (škatulek, krabic) tak, abychom v nich měli pořádek.
- Jsou to nálepky, na jejichž základě přilepíme všem, kteří spadají do stejné skupiny, stejnou vlastnost (bez ohledu na to, že je každý jedinečný).
- Jde o navyklý způsob uvažování, pomocí kterého vnímáme svět. S jejich pomocí zjednodušujeme a skládáme vše tak, abychom tomu lépe rozuměli, měli systém a mohli se snadněji rozhodovat.
- Stereotypy nejsou úplně nepravdivé, pro určitou část dané skupiny stereotyp platí. Jsou ale neúplné, pro mnoho jiných členů dané skupiny platí něco úplně jiného. Pokrývají tak jen část skutečnosti, tedy zjednodušují a zplošťují.

PŘEDSUDKY:

- Jde o předpojaté postoje, založené na šablonovitém, stereotypním myšlení – zařadím něco do nějaké kategorie a podle toho, jak vnímám tuto kategorii, dopředu vyhodnotím, jaké to „něco“ bude.
„Je to politik. Politici jsou zkorumpovaní a prolhaní, takže tento člověk bude taky zkorumpovaný a prolhaný.“
- Předsudky mohou být negativní, ale i pozitivní.
„Je to jeptiška. Jeptišky jsou dobrosrdečné, takže bude dobrosrdečná a určitě mi pomůže.“
- Jejich prostřednictvím posuzuji nějakou skutečnost zkresleně. Zkreslují tedy vnímání a ovlivňují mé poznávání druhých i sebe sama. Fungují na principu rychlého souzení a hodnocení. „Puntíkaté je nezodpovědné.“ „Pruhované je nebezpečné.“ „Tečkované je hloupé.“

Doplnění pro pedagogy

Může jít i o pevně ukotvenou představu společnou mnoha lidem.

Když jsme součástí skupiny, která určitou představu sdílí a řídí se jí, často tuto představu od ostatních naprosto automaticky přebíráme a nezamýšlíme se nad ní a nad důsledky, které může mít.

Příkladem může být situace v USA v období občanské války (2. polovina 19. století), kdy bylo zakořeněné přesvědčení, že černoši jsou oproti bělochům méněcenní, a proto je dovoleno je pomocí otrokářství ovládat.

Aktivita 4 – Příklady stereotypů a předsudků

Cíl: Rozeznávat stereotypy a předsudky v konkrétních situacích každodenního života, např. v běžném rozhovoru.

Hlavní myšlenka: Stereotypy a předsudky jsou součástí našeho života, je ale možné naučit se je poznávat a uvědomovat si je.

Potřebný čas: 10 min

Potřebné pomůcky: texty rozhovoru o přestávce (Příloha 4) vytištěné do dvojic

Průběh:

a) Vysvětlíme žákům, že si nyní zkusíme stereotypy a předsudky odhalit v konkrétních situacích z každodenního života, třeba v běžném rozhovoru.

Rozdáme do dvojic žákům ukázkou rozhovoru o přestávce (Příloha 4), ve kterém se objevují příklady popisného jazyka, hodnocení a stereotypů a předsudků.

b) Úkolem žáků je v textu rozhovoru najít a označit jednotlivé kategorie

- popisný jazyk (objektivní)
- hodnocení (subjektivní)
- stereotypy, předsudky

PŘÍKLADY A MOŽNOST OZNAČENÍ:

- *popisný jazyk, objektivní – zvýrazněte podtržením nepřerušovanou čarou.*

Otázka: *Jak bychom popsali psa?*

Odpověď *popisným jazykem: Je vysoký 30 cm, má čtyři nohy.*

- *hodnocení, subjektivní – zvýrazněte přerušovaným podtržením.*

Otázka: *Jak bychom psa hodnotili (líbí/nelíbí, dobrý/špatný apod.?)*

Odpověď: *Ten pes je pěkný.*

- *stereotypy, předsudky – zvýrazněte vlnkou (např. Zlatí retrívři mají rádi děti. Velcí psi jsou nebezpeční. Malí psi jsou uštěkaní a zákeřní.).*

Řešení Přílohy 4:

A: Víte, že v sedmičce je nová holka? Její táta je Američan.

B: Tak to bude v balíku. Koupili ten dům u nádraží.

A: Jo? Tak to tam určitě budou pořádat grilovací párty – hamburgery, hot dogy a tak. Prý jsou tahle jídla jediná, co umí Američani uvařit, jinak prý jen umí ohřát jídlo v mikrovlnce, říkal bratranec. A taky říkal, že mají hnusné pivo a že tam nesmíš pít alkohol, dokud ti není 21.

B: Fakt? Tomu moc nevěřím... Tak se jí na to můžem zeptat, jestli budou mít ty gril párty. A taky, jak je to s tím alkoholem.

A: To nevím, viděla jsem ji včera před školou, jak čekala na autobus, tváří se dost nafoukaně.

B: No jo, Amíci, beztak o Evropě nikdy neslyšela. Ve škole se učí jen o USA, zbytek světa je jim úplně ukradený. Vůbec je divný, že jezdí autobusem, v USA má prý každá rodina dvě auta a autobusem Američani nejezdí a pěšky taky nechodí, proto jsou tam tak tlustí.

c) Poté společně projdeme, jaké věty žáci podtrhli nepřerušovanou či přerušovanou čarou, nebo vlnovkou.

Ptáme se proč a v případě potřeby rozebíráme a doplňujeme.

Můžeme vždy zkusit uvést daný stereotyp/předsudek, ze kterého výrok vychází.

PŘÍKLAD: „Její táta je Američan. Tak to bude v balíku,“ toto tvrzení vychází pravděpodobně ze stereotypu, že všichni Američané jsou bohatí.

4) Propojení s Živou knihovnou

Uvedeme, že každá z „živých knih“, se kterými budou mít žáci příležitost se setkat, bude mluvit o jednom „okvětém plátku“ (jedné části své identity), o které existují ve společnosti určité představy, stereotypy, předsudky či „nálepky“.

Žáci se dozvědí nejen nové informace, ale zamyslí se také nad tím, jaké představy, stereotypy a předsudky panují o daném tématu. Zjistí také např., jak působí na „živou knihu“ a jak ovlivňují chování lidí vůči „živé knize“. Seznámí se i s tím, co na ně „živá kniha“ říká.

2. A 3. VYUČOVACÍ HODINA – ROZHOVORY S „ŽIVÝMI KNIHAMÍ“

1) Souhlas s pravidly Živé knihovny

- Vysvětlíme, že v běžné knihovně člověk musí souhlasit s výpůjčním řádem. Pak se stává čtenářem a může si půjčovat knihy. V Živé knihovně platí totéž. Každý se tedy seznámí s pravidly Živé knihovny a podepíše, že s nimi souhlasí. Až poté se stane „čtenářem“, dostane „čtenářský průkaz“ (pracovní list) a může si „půjčit živou knihu“.
- Přečteme pravidla (Příloha 5) a poskytneme prostor pro dotazy. Necháme žáky podpisem stvrdit, že s pravidly souhlasí. Od této chvíle je možné na pravidla odkazovat a vyžadovat jejich dodržování.
- Každý žák dostane „čtenářský průkaz“, což je pracovní list (Příloha 6).

Výpůjční pravidla Živé knihovny

- Budete mít možnost hovořit s „živou knihou“, tj. s člověkem, který bude vyprávět o sobě samém a bude sdílet své životní zkušenosti.
- „Čtenáři“ mají „živou knihu“ vypůjčenou na předem stanovenou dobu.
- „Živé knihy“ i „čtenáři“ mají svoji důstojnost. Ta nesmí být žádným způsobem a nikým poškozena. Platí to i naopak, kdy „se živé knihy“ i „čtenáři“ k sobě musí chovat s respektem a slušně.

4. „Čtenáři“ souhlasí s tím, že „živé knihy“ mají právo odmítnout odpovědět na takové otázky, které jim působí nepříjemný pocit. Mají právo na některé otázky nemít názor nebo odpovědět: „Nevím“. Zároveň respektují, že „živé knihy“ mohou rozhovor z vlastního rozhodnutí ukončit.
5. „Živá kniha“ hovoří pouze za sebe. Čtenáři tak získají z rozhovoru od „živých knih“ informace a názory, které jsou jejich vlastní, získané na základně osobní zkušenosti. Žádná z „živých knih“ tedy nereprezentuje názory či chování jakékoli skupiny. (Např. kněz nemluví za všechny kněží či křesťany, jen sám za sebe. Uvádí, co si myslí, co zažil, co dělá, vyjadřuje své osobní názory). Pokládejte tedy „živé knize“ otázky jako jednotlivci, neptejte se na stanovisko skupiny. Nepokládejte např. otázku takto: „Proč katolíci neuznávají rozvody?“
6. „Čtenáři“ mohou klást otázky a otevírat tak různá témata. Pokud by vyvstaly nějaké nejasnosti, co nejdříve se „živých knih“ doptejte a nejasnosti si vysvětlíte.
7. Po ukončení rozhovorů vyplní všichni „čtenáři“ otázky v anonymním pracovním listu, které najdou v e svých „čtenářských průkazech“.
8. Před začátkem rozhovorů je nutné, aby všichni „čtenáři“ souhlasili s těmito pravidly.

2) Rozdělení do skupin

a) Rozdělíme žáky do skupin po třech až pěti žácích.

Ideální počet jsou tři až čtyři žáci ve skupině. Maximální počet žáků na rozhovor s „živou knihou“ je pět. Větší počet žáků už znemožňuje osobní dimenzi rozhovoru a ostýchavější žáci by se navíc mohli zdráhat pokládat otázky „živé knize“ před větším počtem lidí.

Síla metody spočívá v rozhovoru v malé skupině, nejde o přednášku.

Tip

Doporučujeme si nyní nebo dopředu rozřadit, která „živá kniha“ bude kdy mluvit s jakou skupinkou čtenářů. To proto, abychom věděli, kterou skupinu kdy poslat ke které „živé knize“. Toto rozvržení usnadní následnou organizaci jednotlivých rozhovorů. K rozvrhu můžete využít tabulku Rozpis (Příloha 7).

3) Seznámení se s anotacemi „živých knih“ a příprava otázek

a) Každá skupina žáků obdrží anotaci „živé knihy“, se kterou je čeká rozhovor. (Pro každou skupinu použijeme jednu anotaci, kterou si přečtou všichni žáci ve skupině společně, nebo do skupiny rozdáme anotací více, např. jednu anotaci pro dvojici žáků.)

b) Členové každé skupinky si přečtou anotaci.

c) Každý žák si do svého „čtenářského průkazu“ (pracovního listu) napíše název „živé knihy“ a na základě anotace vymyslí alespoň jednu otázku, na kterou by se mohl „živé knihy“ zeptat. Zdůrazníme, že není nutné se poté v rozhovoru „živé knihy“ za každou cenu ptát na tuto otázku, že je ale dobré využít prostoru k otázkám. Při rozhovoru pak mohou žáky napadat i otázky další.

OTÁZKY:

Před Živou knihovnou můžeme ve vyučovacích hodinách s žáky procvičit tvoření otázek, které jim pak umožní dovědět se co nejvíce od dotazované osoby. Žáky, kteří si zapisují do „čtenářských průkazů“ otázky, můžeme dále podporovat. Můžeme se jich doptávat, na co by se ještě chtěli zeptat, aby měli připraven dostatek otázek pro následný rozhovor. Nehodnotíme, zda je podle nás otázka dobrá či špatná, snažíme se u žáků podpořit kritické myšlení a sebereflexi.

Pokud si žáci nevědí rady s formulací otázek, můžeme se jich např. doptávat, co je po přečtení anotace opravdu zaujalo. Zjišťujeme, o čem by se chtěli dovědět více. Vedeme je k co nejpřesnější formulaci otázky podle jejich zájmu, aby se skutečně dověděli to, co chtějí.

Žáky v této aktivitě seznámíme s některými typy otázek a naučíme je rozlišovat rozdíl mezi otevřenou a uzavřenou otázkou. U otevřených otázek můžeme upozornit např. na specifikující (konkretizující) otázky – ptáme se, abychom zjistili konkrétní věc. Dále na sondující otázky – převládá zvědavost, tazatel zjišťuje podrobnosti do hloubky, které mohou být nepodstatné. Dále na rozvíjející, (vícenásobné) otázky – následují po odpovědích, kterým však zcela nerozumíme a potřebujeme další vysvětlení apod.

PŘÍKLAD: Žák napíše do „čtenářského deníku“ k anotaci o muslimovi otázku typu: „Jste terorista? Střílel jste už někdy z nějaké zbraně?“ Dotazování vedeme žáka k reflexi toho, proč tyto otázky uvedl např. takto: „Proč tě tato otázka napadla?“ Žák může odpovědět např.: „Protože se o tom píše na internetu, o teroristech z Islámského státu, o teroristech ve Francii, co jsou muslimové a tak.“

Žák napíše do „čtenářského deníku“ k anotaci o bezdomovectví otázku: „A vy jste jako nešel za někým z rodiny nebo za nějakými známými, aby vám pomohli, když jste ztratil práci a žena vás vyhodila z domu?“ Jedná se o otázku uzavřenou, tázaný („živá kniha“) může odpovědět pouze ano/ne. Otázka ale může i navádět, co je podle tazatele „správné“ řešení a tázaného může uvést do pozice, kdy by měl obhajovat své jednání.

Oproti tomu, když žák napíše do „čtenářského deníku“ k anotaci o bezdomovectví otázku: „A co jste pak dělal, když jste ztratil práci a žena vás vyhodila z domu?“ Jedná se o otázku otevřenou, tázaný („živá kniha“) může popsat, jak a proč jednal/a.

4) „Čtení živých knih“

- a) „Knihovníci“ odvedou skupiny žáků za „živými knihami“. Žáci pak mají 20 minut na „čtení“/rozhovor, kdy „živá kniha“ hovoří 10 až 15 minut a závěrečných 5 až 10 minut bývá vyhrazeno na otázky žáků a na debatu.
- b) Skupiny „čtenářů“ a „živé knihy“ jsou 2 minuty před koncem „půjčovni doby“ upozorněni, že je nutné za chvíli ukončit rozhovor a rozloučit se. (Jako upozornění může např. zaznít zvukové znamení, nebo přijde „knihovník“ a sdělí, že do konce rozhovoru zbývají poslední 2 minuty.)
- c) „Knihovník“ odvede skupinu žáků zpět do třídy. Ve třídě mají žáci 10 minut na doplnění pracovního listu, přečtení anotace další „živé knihy“ a na přípravu dalších otázek.
- d) „Knihovník“ poté odvede skupinu k další „živé knize“.

Každá skupina si tak postupně ve dvou vyučovacích hodinách „přečte“ tři „živé knihy“.

Typy na základě příkladů různých situací vycházející z našich zkušeností – viz kapitola 5.

Tipy pro „živé knihy“
viz strana 44

Tipy pro „knihovníky“
viz strana 50

Tipy pro „živé slovníky“
viz strana 55

Tip

Vyplňování pracovního listu po rozhovoru s „živou knihou“:

Odkážeme na popisný jazyk, který jsme trénovali v předchozí hodině. Vedeme žáky k tomu, aby do „čtenářských průkazů“ poznamenali, co „živá kniha“ říkala, co pro ně bylo nejzajímavější či nejdůležitější. Pokud už přistupují k hodnocení (např. „Sympaták.“ „Je odvážný.“), je dobré vést žáky k tomu, aby doplnili, na základě čeho tak „živou knihu“ označují.

Osvědčilo se nám na „čtení živých knih“ (rozhovory) spojit dvě vyučovací hodiny, aby všechny tři rozhovory proběhly po sobě a nebyly přerušovány. Po nich pak žákům poskytnout přestávku delší. V okamžiku, kdy proběhla přestávka v průběhu, ať už po prvním, či po druhém „čtení“, se žáci obtížněji soustředili na následující rozhovory.

4. VYUČOVACÍ HODINA – REFLEXE

Aktivita 5 – Se kterými „živými knihami“ jsem vedl/a rozhovor

Cíl: Vzhledem k tomu, že každá skupina žáků vedla rozhovory s jinými „živými knihami“, uděláme přehled, s kým si v předchozích hodinách žáci povídali.

Potřebný čas: 3 min

Potřebné pomůcky: názvy anotací „živých knih“

Průběh:

- Aby žáci získali přehled, kdo si s kým povídal, čteme postupně názvy anotací „živých knih“ a ten, kdo, si povídal se jmenovanou osobou, se postaví. Aktivita slouží také k tomu, aby si žáci vzpomněli na své rozhovory.
- Následně zadáme, aby si každý žák vybral jednu z „přečtených živých knih“, s níž byl pro něj rozhovor nejzajímavější.

Aktivita 6 – Identita živé knihy

Cíl: Uvědomit si mnohvrstevnost identity „živé knihy“, která byla z pochopitelných důvodů po dobu rozhovoru zaměřena nejvíce na jednu z kategorií.

Potřebný čas: 7 min

Potřebné pomůcky: Vytisknutá květina identity (Příloha 1) pro každého žáka

Průběh:

- Každý žák dostane nový pracovní list květiny identity. Zadáme, aby každý vypracoval květinu identity pro tu „živou knihu“, se kterou vedl pro něj nejzajímavější rozhovor.
- Zdůrazníme, že je v pořádku, že žáci neznají všechny kategorie (okvětní lístky na květině) dané „živé knihy“. Vedeme je k tomu, aby zkusili vyplnit na základě anotace a rozhovoru ty kategorie, které myslí, že znají, které „živá kniha“ zmiňuje.

Pracovní list z úvodní hodiny může být oboustranný, květinu identity (Příloha 1) můžeme vytisknout na obě strany, ušetříme tak papír.

Doporučujeme domluvit se s „živými knihami“, že si před Živou knihovnou vyplní své vlastní květiny identity. Žákům v tomto případě můžeme zadat, ať zkusí vyplnit i ty lístky květiny, které se od „živé knihy“ nedověděli. V průběhu aktivity 7 pak do skupin rozdáme květinu identity, vyplněnou samotnou „živou knihou“ a žáci si ji tak mohou projít a zhodnotit, kde se ve svých odhadech shodovali.⁴

Aktivita 7 – Sdílení s ostatními

Cíl: Dovědět se od žáků, co z rozhovorů s „živými knihami“ bylo pro ně nejpodstatnější. V následujících dnech tak mohou žáci snadněji mezi sebou sdílet informace a zážitky z rozhovorů s „živými knihami“.

Potřebný čas: 10 min

Potřebné pomůcky: názvy jednotlivých anotací „živých knih“ napsané na papíry a rozvěšené po třídě, vyplněná květinu identity „živé knihy“ od každého žáka (viz předchozí cvičení)

Průběh:

- Do jednotlivých částí třídy vyvěsíme názvy „živých knih“ a vyzveme žáky, aby se postavili k názvu „živé knihy“, která pro ně byla nejzajímavější a pro kterou pak zpracovávali květinu identity.
- Poté žákům zadáme, aby utvořili dvojici s některým ze spolužáků, který si vybral jinou „živou knihu“ jako nejzajímavější, a navzájem si je představili:
  - Květinu identity vybraných knih: Co vím, tedy co „živá kniha“ v rozhovoru zmínila. Co jsem odhadl a proč zrovna takto, jak je to ve skutečnosti.
  - Co bylo v rozhovoru „nej“: Co z toho, co „živá kniha“ říkala, bylo pro mě nejdůležitější, nejzajímavější, co mě nejvíce překvapilo. (Žáci zde mohou využít poznámky ve svých pracovních listech).
- Po ukončení sdílení ve dvojicích žáky vyzveme, aby něco z toho, co pro ně bylo nejzajímavější, sdíleli se všemi v plénu (žáci sedí v lavicích či v kruhu).

⁵ S žáky je pak ještě možné rozebrat, z čeho vychazeli, když odhadovali jednotlivě kategorie. I v těchto případech se totiž odhady běžně zakladají na stereotypech, což je to v pořádku, protože takto lidska mysl funguje. Je však užitečné, byt si toho vědom.

Snažíme se vést žáky k tomu, aby jen „živou knihu“ nehodnotili (např. „Sympaták“, „Moc milá“ „Má silnou vůli.“), ale odkážeme je na popisný jazyk, který jsme trénovali v první hodině. Vedeme žáky k tomu, aby sdíleli pro ně to nejzajímavější, nejdůležitější nebo překvapivé z toho, co „živá kniha“ zmínila. Pokud už žáci vyjadřují hodnocení, je vhodnější, aby jej uváděli jako hodnocení a doplňovali, na základě čeho konkrétní „živou knihu“ označují.

PŘÍKLAD:

A: „Je sympatická.“

B: „Říkáš, že ti byla sympatická. Proč?“

„Protože se usmívala a odpovídala na všechny otázky. A říkala, že má ráda módu a cestování, to já taky.“

A: „Obdivuju, že se potom, co onemocněl a ztratil práci, ne vzdal.“

B: „Co tě vede k tomu, že říkáš, že se ne vzdal? Co říkal, že dělal?“

A: „Říkal, že zkoušel najít způsoby, jak pracovat z domu a nakonec se domluvil s jednou organizací, že jim dělal překlady. A taky si našel, jak jezdí bezbariérové autobusy. A teď jezdí dvakrát týdně hrát ping pong a každý měsíc na výlet, že prostě dělá všechny tyhle věci.“

Aktivita 8 – Moje vlastní zkušenost se stereotypy

Cíl: Uvědomit si, že ke každé kategorii se vážou nějaké stereotypy/předsudky. Některé kategorie jsou jimi zatížené více, než jiné. Toto záleží na kontextu a na společnosti, ve které se pohybujeme.

PŘÍKLAD: Mohu vyjet do zahraničí a setkat se s předsudky vůči Čechům, Evropanům, bělochům. Mohu se dostat na sportovní událost organizovanou mladými křesťany a mohu se setkat s předsudky k lidem, kteří nevěří apod.

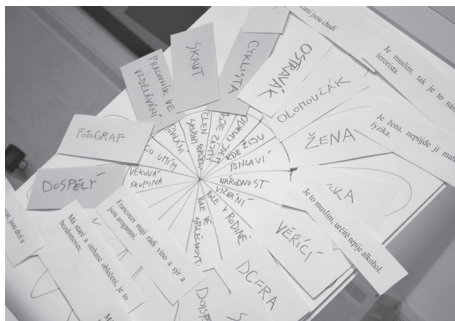
Hlavní myšlenka: Stereotypy a předsudky se týkají nás všech.

Potřebný čas: 10 min

Potřebné pomůcky: vyplněná květina identity od každého žáka (viz cvičení z úvodní hodiny)

Průběh:

- a) Zadáme žákům, aby se vrátili ke své vlastní květině identity z úvodní hodiny. K alespoň třem okvětním plátkům (kategoriím – kluk, dospívající, Čech, cyklista) připlišou konkrétní příklady stereotypů/předsudků, které např. panují ve společnosti, objevují se v médiích, ve filmech, se kterými se sami setkali.

- b) Následně tyto příklady sdílíme v plénu.
(Nenutíme ale žáky sdílet za každou cenu a zdůrazníme, že nemusí jít o osobní zkušenost, stačí rovněž příklad z internetu.)

Tipo

Když se žáci zdráhají sdílet příklady stereotypů či předsudků, pomáhá nám uvést jeden či dva příklady, které se vztahují ke kategoriím jako pohlaví, věk, národnost apod. S těmito kategoriemi se setkáva každý, včetně nás pedagogů či lektorů. Žáci pak už většinou sami navážou.

Aktivita 9 – Dopady stereotypů a předsudků

Cíl: Prozkoumat, jaké mohou být dopady toho, když se podle stereotypů a předsudků řídíme.

Potřebný čas: 10 min

Pomůcky: výroky k dopadům stereotypů a předsudků (Příloha 8), tabule

Postup:

- a) Na tabuli napíšeme vytištěné příklady výroků:

„Oni jsou pruhovaní, s těma se nebav.“

„S pruhovanými nechci nic mít.“

„Tam nepůjdeme, tam chodí pruhovaní.“

„Pruhovaní to nezvládnou, vždyť jsou úplně blbí.“

„Nikoho pruhovaného za souseda nechci.“

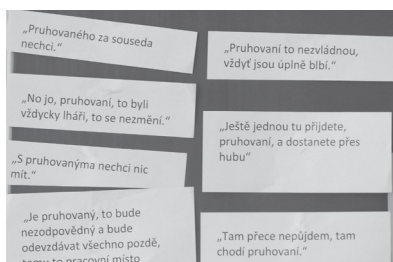
„Pruhovaní by se měli stydět.“

„Je pruhovaný, to bude nezodpovědný a bude odevzdávat všechno pozdě, tomu to pracovní místo nedáme.“

„No jo, pruhovaní, to byli vždycky lháři, to se nezmění.“

„My tu nikoho pruhovaného nechceme, ať zůstanou tam, kde jsou a necpou se tady.“

„Ještě jednou tu přijдете, pruhovaní, a dostanete přes hubu“.

- b) Ptáme se žáků, co to způsobí, když si na základě stereotypů a předsudků budu/ou tohle o pruhovaných myslet a budu/ou se k nim takto chovat.

Jaký to bude mít dopad na pruhované?

A jaký to bude mít dopad na mě/na „nás ostatní“?

PŘÍKLAD:

- *Rychlé souzení a hodnocení nám bere možnost prozkoumat situaci či člověka poznat. Můžeme si tak o někom udělat neúplný či chybný úsudek. „Je to Ukrajinec, tak určitě pracuje někde na stavbě a je hloupý. A četl jsem článek o kriminalitě Ukrajinců, tak bude nebezpečný, nebudu se s ním vůbec bavit.“*
- *Dělení na „my“ a „oni“ může vést k tomu, že jsou ve společnosti nekomunikující skupiny lidí. Může dojít také k vyloučení některých skupin ze společnosti a pak můžeme žít nikoli spolu, ale pouze vedle sebe.*
- *Nedůvěra. Když někoho na základě jediné charakteristiky odsoudíme a nebudeme se s ním bavit ani stýkat. Přijdeme tak např. o potenciální kamarády a spolupracovníky, ale také o zážitky, informace i o možnosti řešit problémy a spolupracovat. Co když si jako muž po určitých negativních zkušenostech s ženami řeknu, že všechny ženy jsou potvory? Jak se pak budu asi chovat, co budu či nebudu dělat? Jaké to bude mít důsledky pro ženy? Jaké to bude mít důsledky na můj vlastní život? Nebudu mít kamarádky, bude se mi špatně spolupracovat, budu mít špatné vztahy, nebudu důvěřovat. Nebudu mít přítelkyni, nezaložím rodinu apod.*
- *Odlíšné chování k druhým jen na základě jejich odlišnosti; na základě toho, že patří do určité skupiny. Pokud je toto chování neférové, někoho poškozují, jde o diskriminaci. Přestěhuji se do Francie, a když budu shánět práci, tak mě ve firmě, kam se hlásím, nezaměstnají, protože jsem Čech. O těch si vedoucí myslí, že pijí hodně alkoholu a kradou.*
- *Konflikty, nadávky, fyzické napadení, omezování práv apod.*

Aktivita 10 – Co se stereotypy a předsudky?

Cíl: Prozkoumat, jak můžu se stereotypy a předsudky pracovat, jak můžu pozměnit své chování vůči ostatním.

Potřebný čas: 10 min

Pomůcky: tabule

Postup:

a) Znovu se s žáky podíváme na výroky na tabuli ukazující dopady stereotypů a předsudků (z předchozího cvičení) a přemýšlíme:

Jak by to mohlo být jinak? Co mohu dělat já? Co mohou dělat ostatní?

Nápady žáků můžeme zapisovat heslovitě na tabuli.

PŘÍKLAD:

- *Můžu si uvědomovat stereotypy a předsudky, které mám. Můžu s nimi pracovat, např. když někoho potkám a napadne mě představa, která ovlivňuje můj názor (mé chování) vůči tomuto člověku, tak se zamyslet, zda nejde o stereotyp/předsudek (viz aktivita 3). Pokud ano, z čeho asi plyne, zda pro tuto osobu platí a zda se podle něj budu řídit.*
- *Můžu šířit informace, shromažďovat si informace a vzdělávat se.*
- *Automaticky nevěřit všemu, co kdo řekne, co se kde objeví. Budu se zajímat, zda je to pravda, případně do jaké míry, v jakých případech pravda je. Budu hledat i jiné zdroje.*

b) Vybídáme žáky, aby si vzali do ruky květiny identity a podívali se na stereotypy a předsudky, které si zapsali v rámci aktivity 8 k určitým okvětním lístkům u svých květin.

Zadáme, aby si je žáci přečetli a vybrali si dva z výroků a zkusili je zformulovat:

- Jak by se mohly říci výroky jinak, tak, aby nebyly stereotypní/předsudečné?

PŘÍKLAD: „Mladí lidé jsou drzí a nechtějí pracovat, jen se bavit.“

→ Říká se/slyšel jsem/v seriálu bylo, že mladí lidé jsou drzí a nechtějí pracovat, jen se bavit“

→ „Někteří mladí lidé jsou drzí a nechtějí pracovat, jen se bavit.“

Nebo můžou přidat vlastní zkušenost: „Já jsem mladý a občas jsem drzý, ale většinou se snažím nebýt. Není pravda, že nechci pracovat.“

- Jak mohu reagovat, když slyším tyto výroky ať už vůči mně samému, nebo vůči někomu jinému?

PŘÍKLAD:

→ „Je mi nepříjemné, když říkáš, že všichni mladí lidé jsou drzí a nechtějí pracovat, jen se bavit. (Popis, co se děje a co to se mnou dělá.)

→ „Co tě vede k tomu, že to říkáš? Z čeho vychází?“ (Pátrání, odkud tato představa pochází. Proč toto daný člověk říká.)

→ „Souhlasím s tím, že někteří mladí lidé jsou drzí a nechtějí pracovat, jen se bavit, ale nemyslím si, že každý dospívající je drzý a nechce pracovat.“ (Můj názor, který rozšiřuji pohled na danou věc.)

Aktivita 11 – Uzavření

a) Na závěr zadáme, aby žáci doplnili nedokončené věty (Příloha 9):

- Zjistil jsem dnes o sobě...
- Zjistil jsem dnes o druhých...
- Nejdůležitější z dnešního dne pro mě je...

Tip

Květiny identity žákům ponecháme, můžeme s nimi pracovat v dalších vyučovacích hodinách. „Čtenářské průkazy“ vybereme, informace z nich přepíšeme a můžeme je poskytnout jako zpětnou vazbu „živým knihám“. S informacemi v nich obsažených také dále můžeme v hodinách pracovat.

Stejně tak je možné pracovat s nedokončenými větami. Jde o závěrečné zamyšlení pro žáky, zároveň je to ale i zpětná vazba pro nás pedagogy. Můžeme se dovědět, jak byl naplněn cíl Živé knihovny, ale také na jakých vzdělávacích cílech budeme ještě nadále pracovat.

PŘÍPRAVA ŽIVÉ KNIHOVNY

NA CO MYSLET, KDYŽ CHCETE USPOŘÁDAT ŽIVOU KNIHOVNU

JAK A KDE SEHNAT „ŽIVÉ KNIHY“

Jak oslovit potenciální „živou knihu“?

Je vhodné nejprve potenciální „živé knize“ (nebo člověku, který by mohl znát potenciální „živé knihy“) *stručně vysvětlit, o co v Živé knihovně jde*. Co je jejím cílem a jak funguje. Poté nastínit *možnost stát se „živou knihou“*.

Potenciální „živé knize“ můžete ukázat konkrétní anotace a fotografie z nějaké Živé knihovny (viz příloha), aby si vše dokázala představit.

Tip

Potenciální „živé knihy“ často říkají, že nemají zajímavý příběh, který by mohly sdílet. Pak je vhodné je povzbudit, že **každý z nás má zajímavý příběh či zajímavé téma. Důležité ale je, na co se zaměřit (co z něj vybrat).**

Pak také, jak jej podat. Přesně takto se člověk stává „živou knihou“.

Tuto roli je pak možné dále konzultovat a „vypilovávat“. Právě v tomto by měl být „živé knize“ nápomocný „knihovník“.

Kde hledat „živé knihy“?

Nejlepší zkušenosti máme s oslovováním potenciálních „živých knih“ *přes osobní kontakty*. Přes známé, kterým je možné metodu přiblížit a vysvětlit osobně. Přes ty, kteří nás znají a mají k nám důvěru. Tito lidé se mohou stát sami „živou knihou“ nebo mohou znát někoho, kdo by se chtěl zapojit. S oslovením, tak mohou pomoci třeba kolegové, sami žáci či jejich rodiče. Poté už je možné předat komunikaci s oslovenou „živou knihou“ osobám pověřeným organizací Živé knihovny a „knihovníkům“.

Nechtěl by ses stát „živou knihou“?

známí

neziskové organizace

Napadá vás někdo z vašich klientů, členů či zaměstnanců, kdo by se mohl stát „živou knihou“?

Napadá vás někdo, kdo by se mohl stát „živou knihou“?

žáci, rodiče

známí známých

Neznáš někoho, kdo by se mohl stát „živou knihou“?

1 JAK PŘIPRAVIT „ŽIVOU KNIHU“ NA PŮSOBNÍ V ŽIVÉ KNIHOVNĚ

Co „živé knize“ sdělit:

- 1) Co to je Živá knihovna a jak probíhá.
- 2) „Živá kniha“ jako dobrovolník.
- 3) Péče, na kterou má „živá kniha“ nárok.
- 4) Co je role „živé knihy“.
- 5) Tipy jak být „živou knihou“
- 6) Tipy, jak napsat anotaci
- 7) Tipy pro „živé knihy“ z naší praxe

1) Co je Živá knihovna

1. Co je jejím cílem (viz kapitola 1).
2. Jak probíhá (viz *Průběh Živé knihovny* v kapitole 4).

2) „Živá kniha“ jako dobrovolník

„Živá kniha“ se na Živé knihovně podílí jako dobrovolník, věnuje svůj čas bez nároku na odměnu. Má ale nárok na proplacení cestovného a v rámci Živé knihovny jí bude poskytnuto občerstvení (např. čaj, káva, sušenky).

3) Péče, na kterou má „živá kniha“ nárok

• Informace a podpora ze strany „knihovníka“:

- Bude s „živou knihou“ v kontaktu.
- Poskytne informace o konceptu Živých knihoven i o každé konkrétní Živé knihovně, které se „živá kniha“ účastní.
- Pomůže s tvorbou anotace.
- „Živá kniha“ se na něj může obracet s dotazy.

• Bezpečné prostředí:

Jednou z klíčových zásad Živé knihovny je oboustranný respekt. „Živá kniha“ může přinášet citlivé téma, organizátoři tedy nastavují pravidla, která umožní bezpečné sdílení. „Čtenáři“ jsou seznámeni s pravidly a svým podpisem se je zavazují dodržovat. Pokud někdo pravidla poruší, „knihovník“ je nablízku a situaci řeší.

• Zpětná vazba:

Po Živé knihovně probíhá zpravidla reflexe a hodnocení. Účastníků se např. ptáme: „Jaké byly rozhovory se „čtenáři“? Co Vám role „živé knihy“ přinesla? Jaké zajímavé otázky zazněly? Objevil/la jste o sobě něco nového? Jak byl z Vašeho pohledu naplněn cíl Živé knihovny?“

„Živá kniha“ by měla mít možnost se po akci seznámit se zpětnými vazbami, které „čtenáři“ na základě rozhovoru s „živou knihou“ posléze vyplňují.

- **Otevřená komunikace:**

Jakákoli nejasnost (či spor ať už mezi „živou knihou“ a „knihovníky“, „živou knihou“ a „čtenáři“, „živými knihami“ navzájem) by měl být řešen co nejdříve za účasti obou stran.

4) Co je role „živé knihy“

- S pomocí „knihovníka“ se *seznámit s principy Živé knihovny.*
- S „knihovníkem“ *promyslet:*
  - Motivaci, s jakou do Živé knihovny jako „živá kniha“ jdu. Co od Živé knihovny očekávám, co mi může přinést.
  - Jaké téma/témata mohu přinést.
  - Jaké jsou moje hranice. Co jsem ochoten/ochotna sdělit a co už ne?
  - Jaké mám obavy. Jaká mohou být rizika a jak je minimalizovat. (více dále, viz *Tipy, jak být „živou knihou“*)
- *Napsání anotace a promyšlení předpokladů a stereotypů, se kterými se setkávám/ které existují. Následně konzultace anotace s „knihovníkem“.*
- Účastnit se Živé knihovny.
- Na konci Živé knihovny se účastnit *reflexe a poskytnou zpětnou vazbu* (ta je důležitá pro organizátory i pro „živou knihu“).

5) Tipy pro „živé knihy“

1. Připravte se. Zvažte, co chcete předat za příběh, za podněty.
2. Myslete na to, že každý rozhovor trvá 20 minut a je ideální ponechat několik posledních minut na dotazy a diskuzi. Promyslete a vyzkoušejte si, co je možné v omezeném čase sdělit.
3. Buďte sami sebou. Pozorně naslouchejte „čtenářům“ a odpovídejte jim s rozvahou a upřímně. Pravdomluvnost je důležitá, jde ruku v ruce s důvěryhodností.
4. Buďte připraveni sdílet Vaše osobní zkušenosti. Budou-li ale otázky „čtenářů“ příliš osobní nebo nepříjemné, nebojte se říci, že na tuto otázku neodpovíte.
5. „Čtenáři“ si vytváří o „živé knize“ představu na základě informací, které jsou uvedeny v její anotaci. Osobnost každé „knihy“ je tak ve většině případů zaměřena na tuto Vaši část identity. Rozhovor se „čtenářem“ by se měl zaměřovat nejvíce na tuto identitu, neodbíhejte proto od tématu.
6. Buďte připraveni, že se budete možná opakovat, protože různí „čtenáři“ mohou pokládat stejné otázky. Odpovídejte proto každé skupině čtenářů tak, jako by byli první, s nimiž mluvíte.
7. Je možné, že se „čtenáři“ budou stydět po konci Vašeho vyprávění otevřít diskuzi. Můžete je povzbudit otázkami, například: „Co vás v méj annotationi/v mém vyprávění nejvíce zaujalo?“

8. Otázky „čtenářů“ nemusí být vždy jasné a srozumitelné. Mohou se ostýchat položit citlivou otázku. Je proto vhodné v některých případech pomoci, třeba nasměrováním diskuze k určitému tématu.
9. Může se stát, že Vás někdo ze čtenářů začne vinit za problémy ve společnosti. Pokuste se v takové situaci zůstat klidní. Ukažte, že mu nasloucháte, i když s ním třeba nesouhlasíte. Připomeňte, že „živá kniha“ mluví za sebe a ne za skupinu a že sdílí svůj příběh. Není cílem se obhajovat či přijít s řešením. Připomeňte pravidla Živé knihovny, které říkají, že „živé knihy“ a čtenáři se k sobě musí chovat s respektem. Pokud chování pokračuje, přivolejte „knihovníka“. Pokud nebudete chtít v rozhovoru pokračovat, ukončete jej. (Např. větou: „V tomto rozhovoru se cítím nepříjemně, proto bych rád naši diskusi ukončil.“)
10. Nenechte se zneužít k řešení rozporů mezi „čtenáři“. V případě potřeby se obraťte na „knihovníky“.
11. Pokud se cítíte „čtenářem“ ponižováni, upozorněte, co z jeho výroků/chování je Vám nepříjemné a zopakujte mu pravidla Živé knihovny. Máte právo ukončit rozhovor, pokud čtenář nerespektuje Vaši důstojnost. V případě potřeby se obraťte na „knihovníky“.
12. Přestávek můžete využít k výměně zkušeností s ostatními „živými knihami“.

6) Tipy, jak napsat anotaci

• Jaký má anotace účel:

- Zaujmut „čtenáře“.
- Poskytnout představu, o čem bude „živá kniha“ asi povídat.
- Napomoci „čtenářům“ vymyslet otázky, na které by se chtěli „živé knihy“ zeptat.
- Podnítit „čtenáře“ k uvažování nad stereotypy a předsudky.

Anotace by naopak neměla (být nechtěně) prohlubovat stereotypy či vytvářet stereotypy nové, namísto starých. Měla by být psaná z osobního úhlu pohledu.

• Jak napsat kvalitní a poutavou anotaci do Živé knihovny?

1. Ujasnit si, co je vlastně rolí a smyslem „živé knihy“. Jaké jsou moje osobní očekávání od účasti na Živé knihovně?
2. Zamyslet se nad částmi svojí identity (může pomoci vyplnění „květiny identity“, viz aktivita 1 v kapitole 4).
3. Vybrat si, o které části identity budu na Živé knihovně primárně mluvit (i když se části identity často prolínají, je vhodné se zaměřit na jednu z nich. Je možné se ale i cíleně zaměřit na dvě, pokud jsou například v domnělém rozporu, např. policista punker, křesťan gay apod.).
4. Promyslet a vyjasnit si, co jsem ochoten/ochotna sdílet. O čem budu přímo na Živé knihovně ochoten/ochotna mluvit a do jaké míry?

5. Zamyslet se nad stereotypy a předsudky, které panují ve společnosti. Nejen proto, aby bylo možné je zahrnout do anotace, ale také pro představu o otázkách, které Vám mohou být v průběhu Živé knihovny kladeny.
6. Zkusit si to, co bych chtěl/a na Živé knihovně vyprávět, říci nanečisto např. „knihovníkovi“, kamarádovi, příbuzným. Ideální je tak učinit ještě před Živou knihovnou. Může Vám to pomoci vyprávění formulovat a uzpůsobit jej vymezenému času.
7. Napsat anotaci co nejosobněji. Co by v ní mělo být? (viz „vzor anotace“ dále)
8. V průběhu celého procesu mít na paměti, že „živá kniha“ se vyhýbá zobecňování (jako například: „Vegani nechtějí zatěžovat životní prostředí. My vegani nechceme zatěžovat životní prostředí. Gayové jsou citlivější vůči diskriminaci žen. Jsme citlivější vůči diskriminaci žen“). I když reprezentujete určitou skupinu, tak za ni není možné mluvit, kvůli riziku vytváření nových stereotypů. Čili „živá kniha“ mluví ideálně v první osobě jednotného čísla (např. „Veganem jsem stal mimo jiné proto, že nechci zatěžovat životní prostředí. A znám i dalších několik veganů, kteří to mají stejně.“).

Zkuste ve svém vyprávění a anotaci vyvážit:

- Představení sebe sama jako člověka.
- Své zážitky a zkušenosti.
- Příklad/y stereotypů a předsudků, které panují ve společnosti (objevují se v médiích). Co ve mně vyvolávají? Jaké s nimi mám zkušenosti?

Můžete uvádět své názory, ale způsobem, aby bylo zřejmé, že jde o Váš vlastní názor, aby vyprávění nebylo jen o nich.

9. Mít stále na paměti účel Živé knihovny:
  - Umožnit vstoupit do osobního kontaktu s tématy a lidmi, jež možná známe jen zprostředkovaně (například z médií).
  - Sdílet svůj příběh a zkušenosti se „čtenářii“ – zpřístupňovat nové informace a pohledy na určitá témata.
  - Napomáhat k uvědomování předsudků a stereotypů a tedy tomu, aby s nimi *bylo možné pracovat*.

Vzor pro tvorbu anotace

Titul „živé knihy“ – výstižný název

Název by měl poskytnout představu o identitě, o které bude „živá kniha“ v rámci Živé knihovny mluvit.

Anotace „živé knihy“:

Anotace by měla odpovídat na následující otázky, či alespoň na část z nich:

1. Kdo jsem? Kým se cítím být? Co dělám, čemu se věnuji? Co je pro mě důležité? (stručně)
2. Jaké mám zážitky přímo spojené s identitou, o které jako „živá kniha“ vyprávím?
3. Jaké stereotypy a předsudky se pojí s identitou, o které jako „živá kniha“ vyprávím? A jak je vnímám já osobně?
4. Jak lidi reagují, když se poprvé dozví o této části mé identity? (Případně jak reagovali, pokud šlo o nějaký proces změny? Např. rozhodnutí stát se veganem, coming out apod.)
5. Jaké mám osobní zážitky s případným nepochopením/s předsudky/se stereotypy/s nálepkováním?

Jak by anotace vypadat neměla?

1. Anotace ani kniha jako taková by neměla mluvit pouze o zkušenostech (např. dobrovolnické zkušenosti).
2. Anotace ani kniha jako taková by neměla mluvit pouze o názorech (např. co si myslím o veganství).
3. Anotace ani kniha jako taková by neměla mluvit pouze o odosobněném tématu (např. o poruchách příjmu potravy).
4. Anotace ani kniha jako taková by neměla mluvit za ostatní lidi, ale jen a pouze za sebe sama. (Ne tedy „Křesťané dělají/myslí si/chtějí...“ ale „Já jako křesťan dělám/zastávám názor/prožívám/chci apod.“)

Stereotypy a předsudky, které se objevují:

- Jaké ve společnosti existují stereotypy, předsudky, nálepky, které se váží k identitě, o které jako „živá kniha“ mluvím?
- S jakými stereotypy jsem se v průběhu svého života osobně setkal/a?
- Co je obecně známo, ale zároveň to neznamená, že je to automaticky pravda? (Je možné uvést i případně existující vtipy, které se k dané části identity vážou. Humor může odlehčit a zároveň být odrazovým můstkem, jak poukázat na dopady stereotypů a předsudků.)

Shrnutí: smyslem anotace je ukázat určitou část identity „živé knihy“ a její zkušenosti, které s touto částí identity má.

TITUL „ŽIVÉ KNIHY“: MLADÁ UKRAJINKA V ČR

Stereotypy a předsudky, které se objevují:

- Ukrajina je chudá vesnice.
- Ukrajina a Rusko je jeden stát a mluví se tam stejným jazykem.
- Lidé z Ukrajiny jezdí do České republiky jen za prací a penězi.
- Holky z Ukrajiny jezdí do zahraničí, aby našly bohatého chlapa a vdaly se tam.
- Chlapi z Ukrajiny hodně pijí a kradou, jsou nebezpeční.

Anotace:

Vyrůstala jsem na západní Ukrajině ve městě Lvov. Vystudovala jsem tam střední a později i vysokou školu, obor polonistika. V tomto oboru jsem pro sebe viděla velkou příležitost do budoucna. Lvov je totiž relativně blízko hranicím s Polskem, a tak by mi mohl být otevřen i trh s prací v Polsku. Ve třetím ročníku jsem si ale uvědomila, že to zas tak lukrativní obor není, protože jediné, co bych později mohla dělat, je učit na jazykových školách, kde navíc lidé vyžadují jen základy.

Tedy jsem se začala zajímat o doktorské studium. Od velmi dobrého kamaráda z České republiky jsem se dozvěděla o možnosti studovat srovnávací slovanskou filologii v Olomouci. Možnost naučit se další jazyky a studovat něco perspektivního mě zaujalo natolik, že jsem se rozhodla překonat své obavy a do Česka se přestěhovat. Samozřejmě jsem měla velký strach z jazykové bariéry, z toho jak si najdu přátele, vyřídím základní věci jako ubytování, povolení k pobytu a studiu apod.

Ukrajinu jsem tedy opustila v 21 letech. Od začátku bydlím v Olomouci na kolejích, což byla ta nejlepší volba, jakou jsem mohla udělat. Spolubydlící se staly mými velmi dobrými kamarádkami, učily mě česky a seznámily mě s mnoha novými lidmi. Prvního půlroku jsem se v Olomouci totiž bavila hlavně s Poláky, ale pak jsem si uvědomila, že nejlepším způsobem, jak se naučit česky bude, že si najdu české kamarády.

Jsem v Olomouci již dva roky a česky mluvím tak, že už jazykovou bariéru téměř necítím a mám to tu velmi ráda. Mezi Čechy ale koluje o Ukrajině spousta předsudků. Kamarádky se mě například ptaly, jestli máme na Ukrajině tramvaj, nákupní centra, dálnice či značkové oblečení. Občas mám pocit, že si tu lidí myslím, že Ukrajina je nějaká vesnice a ne stát. Proto se snažím lidem ukazovat, jak vypadá Lvov, jelikož dle mého názoru je nejhezčím městem na Ukrajině. I na Ukrajině ale existují předsudky o České republice.

Další ukázky anotací viz Příloha 10.

7) Tipy pro „živé knihy“ z naší praxe

- **Co dělat když žáci mají otázky, na které nechci z jakéhokoli důvodu odpovědět? (Např.: „Kdy jste měl/a první sex?“ „Kolik je vám let?“.)**

Pokud na otázku nechcete odpovědět, stačí říci: „Na tuto otázku neodpovím.“ Nemusíte se obhajovat a vysvětlovat proč na otázku neodpovíte. Udělat to ale můžete, pokud chcete dát „čtenářům“ zpětnou vazbu. Když uslyší, že otázka je pro vás nepříjemná nebo příliš osobní, může to pro ně být impulz:

- Formulovat pro příště otázky citlivěji.
- Učit se hranicím v mezilidské komunikaci. (A tomu, že hranice je pro každého trochu jiná, někomu například otázka na věk nevadí, pro někoho jiného jde o osobní věc, kterou nechce jen tak sdělovat.)

- **Co když „čtenáři“ vyžadují (navzdory pravidlům Živé knihovny) po „živé knize“ zobecňování? (Například: „Proč vy muslimové nechcete přijmout pravidla naší společnosti?“.)**

Není možné odpovídat za skupinu, ale jen za sebe. Proto můžete říci: „Na tuto otázku nemohu odpovědět, nemůžu mluvit za muslimy jako skupinu. Zeptejte se mě, můžu mluvit jen za sebe.“

„Čtenář“ je tak upozorněn na dodržování pravidel Živé knihovny a musí otázku přeformulovat, učí se tak nezobecňovat. Může zkusit otázku přeformulovat třeba způsobem: „Jaký máte názor na situaci, kdy nějací muslimové, ...?“ Nebo také: „Co si myslíš o zahalování – třeba případ, kdy studentka raději odešla ze školy, protože jí nedovolili mít šátek na hlavě?“

Pokud je navíc otázka velmi obecná, můžete požádat o její vysvětlení, zpřesnění: „Otázka je moc obecná, nemohu na ni proto odpovědět. Jaká pravidla jaké společnosti máte na mysli? Můžete mi dát konkrétní příklad?“

Pokud vás tlačí čas, můžete přeskočit doptávání a jednoduše odpovědět: „Tato otázka je obecná, můžu jen říci, co si myslím já osobně a můj názor je, že muslimové apod.“ Nebo např.: „Já jako muslim si o terorismu myslím, že apod.“

- **Jak začít?**

Na začátku pomáhá, když se navzájem představíte. „Čtenáři“ by měli mít přečtenou Vaši anotaci, přesto může napomoci, když zopakujete název své anotace a sdělíte, o jakém tématu budete mluvit a přejdete k vyprávění. (Např.: „Tak tedy, jsem... v mé anotaci je napsáno/zaměřuje se na... a já...“)

- **Jak hlídat čas a zajistit, aby zbyl prostor pro dotazy „čtenářů“?**

Čas by měl hlídat „knihovník“ – dvě minuty před koncem rozhovoru přijít a upozornit skupinu. Poté po uplynutí této doby přijít a odvést žáky zpět do třídy.

Pokud je pro vás ale příjemnější vědět, že už například uplynulo deset minut z dvaceti, můžete sledovat čas na hodinkách, nebo si nastavit tiché upozornění na

mobilním telefonu (např. jej směřovat na posledních pět či sedm minut rozhovoru a tuto dobu pak věnovat dotazům žáků⁶).

- **Jak zajistit, aby „čtenáři“ rozuměli tomu, co říkám?**

Snažte se myslet na to, kdo je vaše cílová skupina. Pokud to jsou čtrnáctiletí žáci, přizpůsobte jazyk vyprávění. Snažte se nepoužívat moc cizích slov, případně se zeptejte, zda žáci vědí, co slovo znamená, resp. zda by mohli vysvětlit, co si pod ním představují. Nebo jej rovnou vysvětlete.

K abstraktním částem vyprávění uvádějte konkrétní příklady např. ze života. Pro „čtenáře“ je snadnější si tak něco představit.

- **Jak napomoci tomu, aby se zeptali i ostýchavější žáci?**

Pokud se ve skupině ptá jen jeden či dva žáci a jiní celou dobu mlčí, není to špatně. Není vyžadováno, že by každý žák musel položit otázku. Někdo raději naslouchá. Pokud se ale ptají stále ti samí a chcete otevřít prostor i pro jiné žáky, můžete se zeptat: „A co ostatní? Chtěli byste se na něco zeptat? Co by vás zajímalo?“

2 JAK PŘIPRAVIT „KNIHOVNÍKA“ NA PŮSOBNÍ V ŽIVÉ KNIHOVNĚ

Co sdělit „knihovnickovi“ – co by měl znát:

- 1) Co to je Živá knihovna a jak probíhá.
- 2) „Knihovník“ jako dobrovolník.
- 3) Na co má nárok.
- 4) Jaká je role „knihovníka“.
- 5) Tipy pro "knihovníky" z naší praxe

1) Co je Živá knihovna

1. Co je jejím cílem (viz kapitola 1).
2. Jak probíhá (viz *Průběh Živé knihovny* v kapitole 4).

2) „Knihovník“ jako dobrovolník

„Knihovník“ se na Živé knihovně podílí jako dobrovolník, který pomáhá s organizací akce, věnuje svůj čas bez nároku na odměnu. Má ale nárok na proplacení cestovného (pokud je nutné), v rámci Živé knihovny mu bude poskytnuto občerstvení (čaj, káva, sušenky apod.)

---

⁶ Můžete se s žáky domluvit, že nejprve budete vyprávět, a až pak budou mít čas na dotazy. Nebo je požádat, ať se v případě dotazu zeptají rovnou. Nebo nechat věcem volný průběh, záleží na vás.

3) Péče, na kterou má „knihovnik“ nárok

- **Informace a podpora ze strany organizátora:**

- Poskytne informace o konceptu Živých knihoven.
- Poskytne informace o konkrétní Živé knihovně, s jejíž organizací „knihovnik“ pomáhá.
- Bude k dispozici v případě dotazů.

- **Zpětná vazba**

Po Živé knihovně probíhá zpravidla reflexe a hodnocení:

- Jaká byla Živá knihovna.
- Co se „knihovnik“ naučil, jaké kompetence posílil díky tomu, co musel řešit (kompetence komunikační, organizační).
- Jak byl z pohledu „knihovníků“ naplněn cíl Živé knihovny.

„Knihovnik“ by měl mít možnost se po akci seznámit s dopadem akce – se zpětnými vazbami, které „čtenáři“ vyplní na základě rozhovorů s Živými knihami.

- **Otevřená komunikace**

Jakékoli nejasnosti či spor by měly být řešeny za účasti obou stran.

4) Jaká je role „knihovníka“

Roli „knihovníka“ mohou zastat i starší žáci (např. studenti SŠ či vyšších ročníků víceletých gymnázií), rodiče, kolegové. Ti všichni mohou připravovat „živé knihy“ i pomáhat při samotné organizaci Živé knihovny.

Tip

- **Pokud knihovnik připravuje „živou knihu“:**

- Seznámit „živou knihu“ s principy Živé knihovny.
- S „živou knihou“ promyslet:
  - › Motivaci, s jakou „živá kniha“ do Živé knihovny vstupuje: Jaká jsou její očekávání? Co jí může účast na Živé knihovně přinést?
  - › Co může „živá kniha“ přinést za téma/témata (může pomoci společně s „živou knihou“ vyplnit květinu identity, viz cvičení v kapitole 5).
  - › Nastavit hranice – co je „živá kniha“ ochotna sdělit a co už ne?
  - › Jaké má „živá kniha“ obavy. Jaká mohou být rizika a jak je minimalizovat. (Více viz *Tipy, jak být „živou knihou“*.)
- Prodiskutovat s „živou knihou“, co je účel *anotace* a jak anotaci napsat.
- Následně anotaci s „živou knihou“ *konzultovat* – je možné se sejít, zavolat si, či si projít anotaci a opoznámkovat ji a poslat „živé knize“ zpět s návrhy na změny apod.
  - „knihovnik“ tak dává „živé knize“ na anotaci zpětnou vazbu. Navrhuje zda, co a jak přidat/ubrat/změnit.

- Být v *kontaktu* s „živou knihou“ v případě dotazů, nejasností, potřeby konzultace apod. Poskytnout informace o aktuální Živé knihovně, které se má „živá kniha“ účastnit.
- **Pokud „knihovník“ pomáhá na určité Živé knihovně:**
  - **Před zahájením Živé knihovny:**
    - › Pomoci s přípravou materiálů (pracovní listy, psací potřeby).
    - › Pomoci s přípravou občerstvení (káva, čaj, ovoce).
    - › Pomoci s přípravou prostor (v určených místnostech podle počtu „živých knih“ připravit místa pro rozhovory pro každou „živou knihu“ – např. lavice a kolem ní příslušný počet židlí).
    - › Přivést „živé knihy“ do školy či je vyzvednout před školou a přivést do tříd. Usadit na jejich místo, nabídnout občerstvení, zopakovat, jak bude Živá knihovna probíhat. Připomenout pravidla Živé knihovny, a že se na „knihovníky“ mohou „živé knihy“ v případě potřeby kdykoli obrátit.
  - **V průběhu Živé knihovny:**
    - › Přivádět skupiny žáků („čtenářů“) k „živé knize“.
    - › Hlídat čas – dvě minuty před koncem rozhovorů upozornit „živou knihu“ a čtenáře, že už mají poslední minuty, ať uzavřou rozhovor a rozloučí se.
    - › odvádět skupiny žáků zpět do jejich třídy
    - › Být „živým knihám“ k dispozici – ve třídě by měl být během rozhovorů přítomen vždy alespoň jeden „knihovník“. Sleduje zpovzdálí proces rozhovorů, pokud jej „živá kniha“ přivolá, nebo dá smluvené znamení, podle situace zakročí (Např. když „živé knize“ není dobře a potřebuje pauzu; „čtenáři“ se k „živé knize“ nechovají s respektem; „živá kniha“ chce ukončit rozhovor apod.)
    - › Může být tlumočnickem pro cizojazyčné „živé knihy“, tedy „živým slovníkem“ (viz dále).
  - **Po Živé knihovně:**
    - › Účast na reflexi Živé knihovny (případně pomoc s vedením reflexe).
    - › Poskytnout organizátorům zpětnou vazbu (jak probíhala Živá knihovna z jeho pohledu).
    - › Vyprovodit „živé knihy“ ze školy (v případě potřeby na MHD apod.).
    - › Pomoc s úklidem (občerstvení, místnosti, materiály).
    - › Pomoc s přepisem zpětných vazeb „čtenářů“ z pracovních listů – „čtenářských průkazů“, aby bylo možné s nimi dále pracovat a poslat je pedagogům, „živým knihám“ a zbývajícím „knihovníkům“ jakožto výstup z Živé knihovny pro reflexi a sebereflexi.

5) Tipy pro „knihovníky“ z naší praxe

• Co dělat když žáci nechtějí rozhovor s nějakou „živou knihou“?

U všech případů neexistuje jedno univerzální správné řešení, vždy záleží na konkrétní situaci. Co se nám ale osvědčuje:

- Snažit se situaci porozumět – zeptat se žáků, proč nechtějí rozhovor s konkrétní „živou knihou“. (Může jít např. o případ, že žák má příbuzné ve válkou zasažené Sýrii a má obavy, že setkání s „živou knihou“ ze Sýrie by pro něj bylo emočně náročné.)
- Můžeme se v tom případě s žákem/žákou domluvit, jak jinak budou trávit čas, který by strávili rozhovorem s knihou např. samostatnou prací.
- Pokud jde o případ, že žák/žáci nechtějí do rozhovoru s „živou knihou“ např. z toho důvodu, že se obávají, že se od HIV pozitivní „živé knihy“ nakazí; že „živá kniha“ s bezdomoveckou zkušeností bude páchnout; že „živá kniha“, která vyznává islám je nebezpečná (tedy z důvodů stereotypů), můžeme:
  - › Uvést fakta (vir HIV není přenosný vzduchem, pravděpodobnost nakažení při konverzaci se rovná nule).
  - › Zdůraznit dodržování pravidel, která platí pro „čtenáře“ i pro „živé knihy“. Nikdo nesmí nikoho ohrožovat, přesvědčovat o jediné správné pravdě, urážet apod.
  - › Či se s žáky například domluvit, že stráví u „živé knihy“ alespoň 10 minut a poté přijde „knihovník“ a ti, kteří budou chtít odejít do třídy, budou mít tu možnost.
- V reflexi je pak možné rozebrat, s jakou představou šli žáci do rozhovoru s „živou knihou“ a co se pak skutečně dělo a stereotypy reflektovat.
- Pokud žák opravdu nechce, je vhodné jej do setkání s „živou knihou“ za každou cenu nenutit. Můžeme s ním pak ale po skončení akce situaci rozebrat. Pátrat, odkud pramení ten který názor či postoj.
- Pokud jde o případ, že žáky anotace „živé knihy“ nezaujala a preferovali by jinou „živou knihu“, můžeme domluvit, že v alespoň v jednom ze tří rozhovorů budou mít možnost setkat se s „živou knihou“, která je zajímavá. Zároveň vysvětlíme, že v této chvíli není možné z organizačních důvodů vybírat si jen ty „živé knihy“, které je zaujaly. Živá knihovna je omezena časem a počty „živých knih“ i „čtenářů“.

Tip

Je možné ještě před Živou knihovnou nechat žáky uvést preference, se kterými „živými knihami“ by se chtěli nejvíce setkat. Pak je možné nechat žáky, aby si sami vybrali, s kým chtějí vést rozhovory a nechat je, aby si rozpis rozhovorů sami vytvořili. Nebo může rozpis připravit pedagog podle preferencí žáků tak, aby se každá skupina setkala aspoň s jednou preferovanou „živou knihou“.

Když si žáci „živé knihy“ vybírají, je jim dána větší svoboda. Musí se navíc domluvit v rámci své skupiny, čímž rozvíjí komunikační dovednosti. Motivace bavit se s „živou knihou“, kterou si vybrali, bývá vyšší.

Oproti tomu, když jsou skupinám „živé knihy“ přiděleny, nebo se varianty kombinují, tak se žáci mohou setkat s „živou knihou“, kterou by si jinak nevybrali, a je šance, že je téma nakonec velmi zaujme. Navíc je možné, že si uvědomí některé své stereotypy a předsudky a dozví se nové informace, tedy že bude cíl Živé knihovny naplněn i více, než kdyby se setkali jen s jimi preferovanými „živými knihami“.

Každá varianta má své výhody i nevýhody a je vhodné je dopředu zvážit.

- **Co když žáci nechtějí pro uplynutí vymezeného času ukončit rozhovor s „živou knihou“?**

Upozorněte žáky na pravidla a jejich dodržování – souhlasili s tím, že „živou knihu“ mají půjčenu na stanovenou dobu. Pokud uplynula, je třeba rozhovor ukončit. Živá knihovna v rámci školy je bohužel omezena časem vyučování, slouží spíš jako impulz k přemýšlení. Žáci se pak o tématu „živé knihy“ mohou dále bavit sami mezi sebou nebo s pedagogem, sehnat si další informace k tématu apod.

- **Jak hlídat čas?**

Osvědčuje se nastavit si poté, co „čtenáře“ dovedeme k „živé knize“, na mobilním telefonu budík na 18 minut. Po uplynutí tohoto času jdeme skupiny upozornit, že vymezený čas končí.

- **Co když „čtenáři“ vyžadují (navzdory pravidlům Živé knihovny) po „živé knize“ zobecňování? (Např.: „Proč vy muslimové nechcete přijmout pravidla naší společnosti?“)**

„Živá kniha“ by měla být srozuměna s tím, že není možné odpovídat za skupinu, ale jen za sebe. Proto může říci: „Na tuto otázku nemohu odpovědět, nemůžu mluvit za muslimy jako skupinu. Zeptejte se mě, můžu mluvit jen za sebe“.

Případně na toto může upozornit „knihovník/živý slovník“, pokud takovou otázku slyší a „živá kniha“ je otázkou zaskočena.

„Čtenář“ je tak upozorněn na dodržování pravidel Živé knihovny a musí otázku přeformulovat. Sám se tak učí nezobecňovat. Může zkusit otázku přeformulovat třeba způsobem: „Jaký máte názor na to, že se děje toto a toto apod.“

Pokud je navíc otázka velmi obecná, „živá kniha“ („knihovník/živý slovník“) může požádat o její vysvětlení a zpřesnění: „Otázka je moc obecná, nemohu na ni proto odpovědět. Jaká pravidla jaké společnosti máte na mysli? Můžete mi dát konkrétní příklad?“

- **Co když jsou žáci moc osobní?**

„Živá kniha“ by si měla být schopna stanovit hranice – říci, jaké chování jí není příjemné a „čtenáři“ by to měli respektovat. Můžete se „živé knihy“ stranou zeptat, zda není chování „čtenářů“ nepříjemné. Pokud ano, popište „čtenáři“, jaké chování je z vašeho pohledu nepříjemné a požádejte je, aby chování skončilo a neopakovalo se, nejlépe formou dohody: „Základní pravidlo Živé knihovny je, že se k sobě „čtenáři“ a „živé knihy“ chovají s respektem. Když „živá kniha“ říká, že tato otázka jí není příjemná, prosím respektujte to a nevyžadujte odpověď.“

Pokud „čtenář“ na dohodu nepřistoupí/ chování se opakuje, odkažte na pravidla a „čtenář“ bude muset účast na Živé knihovně ukončit.

- **Co když se „živá kniha“ moc rozpovídá/odbíhá od tématu/nenechává prostor pro dotazy?**

Pokud si všimnete výše uvedeného, je možné si s „živou knihou“ mezi jednotlivými rozhovory se skupinkami „čtenářů“ během pauzy či po Živé knihovně vyjasnit, co za chování by podle vás mělo být změněno. Zkuste co nejkonkrétněji popsat, co pozorujete a vyhybat se hodnocení, např.: „Vyprávíš nudně.“ Naopak navrhněte změny, např.: „Všiml jsem si, že jste posledních osm minut mluvil o veganských receptech. Těší mě, že se debata stočila k praktickému rozměru veganství, ale vzhledem k cíli Živé knihovny, kterým je ..., bych byl rád, kdybyste se jim věnoval kratší dobu, aby měli „čtenáři“ šanci se nakonec zeptat aspoň na dvě věci, které je zajímají.

- **Co když se „živá kniha“ dostane do silné emoce (rozpláče se apod.)?**

Ošetřete „živou knihu“ – zeptejte se, co by jí v dané situaci pomohlo/co chce, aby se stalo např. ukončit rozhovor, 5 minut o samotě apod. Ujistěte „živou knihu“, že její reakce je v pořádku a že není důvod se za své emoce omlouvat. Skupinu, se kterou vedla „živá kniha“ rozhovor, můžete rozdělit k jiným „živým knihám“ nebo odvést zpět do třídy. Pro další rozhovory můžete „čtenáře“ ze skupiny, která by měla jít k této „živé knize“, vždy dočasně rozdělit k jiným skupinám nebo zadat jim jinou práci, např. projít si anotace jiných „živých knih“ a vytvořit k nim plakát apod. Ošetřete i „čtenáře“! Vysvětlíte, že „živá kniha“ je v silných emocích a že jde o součást prožívání, že se taková věc může stát každému z nás. Uklidněte „čtenáře“ (pokud mají provinilý pocit), že se stává, že některé vzpomínky vyvolají silné emoce. A že „knihovníci“ se „živé knize“ budou věnovat, aby jí pomohli se s pocity vyrovnat.

- **Co když se „čtenář“ na základě příběhu knihy dostane do silné emoce (rozpláče se apod.)?**

Je možné se před Živou knihovnou pokusit o prevenci – pokud víte, že některý z žáků má například s některým z témat osobní zkušenost, která pro něj může být bolestná (např. závislost či nemoc v rodině). V tom případě je vhodné zvážit, zda téma do Živé knihovny zařadit. Případně, zda nastavit rozdělení „živých knih“ ke skupinám tak, aby se toto téma dané skupině vyhnulo, aby nedošlo k přímé konfrontaci žáka s příběhem.

Samozřejmě nikdy není možná absolutní prevence. Pokud k situaci dojde, můžete postupovat podobně jako výše – ošetřete žáka. Zkuste společně vymyslet alternativy pro to, co bude dál, např. jestli by mu nepomohla např. pauza. Chce se účastnit dalších rozhovorů? Chce raději samostatnou práci? Ošetřete i zbylé „čtenáře“ ze skupiny a „živou knihu“. Nepřipouštějte od ostatních svévolné výklady toho, co se stalo a poznámky k situaci!

- **Co když „čtenáři“ „živou knihu“ uráží?**

Popište „čtenářům“, jaké výroky vnímáte jako urážlivé a odkažte se na pravidla – zásadní pravidlo Živé knihovny je, že „čtenáři“ a „živé knihy“ se k sobě chovají s respektem. Přistupte k dohodě – „čtenáři“ v tom případě odsouhlasí, že v chování nebudou pokračovat. Pokud nesouhlasí, či dohodu dále porušují, ukončíme jejich účast na Živé knihovně.

- **„Čtenáři“ se uráží mezi sebou.**

Vztáhneme výše uvedené pravidlo i na „čtenáře“ mezi sebou – účastníci Živé knihovny se k sobě navzájem chovají s respektem. Je v pořádku s někým nesouhlasit, ale osobní útoky a urážky jsou zakázány. Reagují na názor, ne na nositele názoru.

- **Co když se „živá kniha“ chová nevhodně (stereotypizuje – zobecňuje, má nevhodné poznámky, nerespektuje „čtenáře“ apod.)?**

S „živou knihou“ můžeme mezi jednotlivými rozhovory se skupinami „čtenářů“, či během pauzy nebo po Živé knihovně vyjasnit, co za chování by podle vás mělo být změněno. Pokud je třeba zakročit přímo v daném okamžiku, můžeme se připojit ke skupině a sdělit svůj (odlišný) pohled a zároveň zdůraznit, že to, co „živá kniha“ sděluje, je její osobní pohled a nejedná se o absolutní pravdu.

Připomenout „živé knize“ pravidla Živé knihovny – v nutném případě v průběhu rozhovoru se „čtenáři“, v neakutním případě posleze. Popište, co za chování/poznámky vám vadí/jsou v rozporu s principy Živé knihovny a snažte se zjistit, co k nim „živou knihu“ vede. Dohodněte se, že se nebudou opakovat. Pokud „živá kniha“ odmítá na dohodu přistoupit/ dohodu porušuje, je nutné s odkazem na principy a pravidla ukončit působení „živé knihy“ v Živé knihovně.

3 JAK PŘIPRAVIT „ŽIVÝ SLOVNÍK“ NA PŮSOBNÍ V ŽIVÉ KNIHOVNĚ

Co sdělit – co by měl „živý slovník“ vědět:

- 1) Co to je Živá knihovna a jak probíhá.
- 2) „Živý slovník“ jako dobrovolník.
- 3) Na co má nárok.
- 4) Jaká je role „živého slovníku“.
- 5) Tipy pro "živé slovníky" z naší praxe

1) Co to je Živá knihovna?

1. Co je jejím cílem (viz kapitola 1).
2. Jak probíhá (viz *Průběh Živé knihovny* v kapitole 4).

2) „Živý slovník“ jako dobrovolník

„Živý slovník“ se na Živé knihovně podílí jako dobrovolník, který pomáhá s organizací akce, věnuje svůj čas bez nároku na odměnu. Má ale nárok na proplacení cestovného (pokud je nutné), v rámci Živé knihovny mu bude poskytnuto občerstvení (čaj, káva, sušenky).

3) Péče, na kterou má „živý slovník“ nárok:

• Informace a podpora ze strany organizátora:

- Poskytně informace o konceptu Živých knihoven.
- Informace o konkrétní Živé knihovně, v rámci které „živý slovník“ pomáhá s tlumočením.
- Organizátor bude k dispozici v případě dotazů.

• Zpětná vazba

Po Živé knihovně probíhá zpravidla reflexe a hodnocení:

- Jaká byla Živá knihovna.
- Co se „živý slovník“ naučil, jaké kompetence posílil.
- Jak byl z jeho pohledu naplněn cíl Živé knihovny.

„Živý slovník“ by měl mít možnost se po akci seznámit se s dopadem akce – se zpětnými vazbami, které „čtenáři“ vyplní na základě rozhovorů s Živými knihami.

• Otevřená komunikace

Jakákoli nejasnost či spor by měl být řešen za účasti obou stran.

4) Jaká je role „živého slovníku“?

Roli „živého slovníku“ mohou zastat i starší žáci (např. studenti SŠ či vyšších ročníků víceletých gymnázií), rodiče, kolegové apod. Ti všichni mohou připravovat „živé knihy“ i pomáhat při samotné organizaci Živé knihovny. Podmínkou je dostatečná jazyková úroveň, nemusí být perfektní, ale taková, aby nebylo vyprávění „živé knihy“ dezinterpretováno nebo „ztraceno v překladu“.

Tip

• Před Živou knihovnou:

- Seznámit se s principy Živé knihovny.
- Seznámit se s „živou knihou“, kterou bude tlumočit a domluvit si, jak budou postupovat (viz Tipy pro „živé slovníky“ dále).

• V průběhu Živé knihovny:

- Tlumočit vyprávění cizojazyčných „živých knih“ do češtiny a otázky „čtenářů“ do cizího jazyka.

• Po Živé knihovně:

- Účastnit se reflexe a hodnocení.
- Poskytnout zpětné vazby.

5) Tipy pro „živé slovníky“ z naší praxe:

• Jak navázat kontakt s „živou knihou“?

Ideální je, si po příchodu do školy s „živou knihou“ sednout a navzájem se představit. Pročíst si anotaci „živé knihy“, a tak získat představu, o čem bude „živá kniha“ rámcově povídat. Domluvit si body, které napomohou snadnějšímu tlumočení (viz níže).

• Jak tlumočit, aby nebylo něco „ztraceno v překladu“?

Před živou knihovnou pomáhá domluvit si s „živou knihou“, aby dělala v řeči pauzy po kratších úsecích. Například vždy po třech větách, aby nebyly úseky pro překlad moc dlouhé. Je možné si domluvit i znamení v případě potřeby pauzy (např. poklepání na stůl), ať „živá kniha“ ví, že se má v řeči na chvíli zastavit.

Když si nejste jisti významem věty, nebojte se „živé knihy“ doptat, jak tu kterou větu myslel/a. Případně se nejasnou větou pokuste „živé knize“ parafrázovat jinými slovy, ať si ujasníte, zda jste ji pochopil/a tak, jak byla skutečně myšlena.

Pokud máte pocit, že je dobré „živou knihu“ ještě doplnit, nejprve se jí zeptejte, zda s tím souhlasí. Nemělo by dojít situaci, kdy „živá kniha“ řekne dvě věty a „slovník“ následně deset vět. Může to působit nevěrohodně a nepřijemně pro všechny ve skupině.

• Co když žáci nechtějí tlumočení?

Je možné, že žáci budou na jazykové úrovni, která jim dovolí „živé knize“ porozumět. Doporučujeme si ale ověřit, zda rozumí opravdu všichni. Můžete se zeptat vždy po třech větách náhodně vybraných žáků, aby parafrázovali, co „živá kniha“ říkala. Pokud je porozumění jen částečné, případně rozumí dobře jen část žáků, doporučujeme tlumočení. Mohlo by se jinak stát, že bude výpověď „živé knihy“ takto znejasněna, špatně pochopena apod. Můžete přistoupit k tomu, že se budou v tlumočení (např. po třech větách) střídát sami žáci. Procvičí si tak cizí jazyk a „živý slovník“ může na případné neporozumění zareagovat a vše ujasnit.

Motivujte žáky, ať se snaží klást otázky „živé knize“ sami, případně jim pomozte s jejich formulací – rozhovor tak bude osobnější a žáci procvičují konverzaci cizího jazyka.

4 PŘÍPRAVA ŽIVÉ KNIHOVNY

Doporučujeme již existující materiál Živá knihovna – manuál pro pedagogy, který vydala roku 2014 Liberecká občanská společnost (LOS) a který je k dispozici na <http://vzdelanineboli.cz/wp-content/uploads/%C5%BEIV%C3%81-KNIHOVNA-fv.pdf> Obsahuje podrobnější informace a tipy k organizaci Živé knihovny.

V závěrečné části této publikace uvádíme v seznamu doporučené literatury i několik cizojazyčných materiálů, které se k tomuto tématu váží a ze kterých je možné čerpat.

1) Jaké prostory jsou potřeba:

Pro realizaci Živé knihovny pro 50 – 60 žáků (tedy pro dvě třídy/skupiny žáků, které označíme pracovní „skupina 1“ a „skupina 2“) jsou potřeba čtyři místnosti:

- Místnost pro skupinu 1 = místnost A,
- jedna místnost pro rozhovory s „živými knihami“ = místnost B,
- druhá místnost pro rozhovory s „živými knihami“ = místnost C,
- místnost pro skupinu 2 = místnost D.

hodina	místnost A základna třídy 1	místnost B čítárna	místnost C čítárna	místnost D základna třídy 2
1.	úvod	<i>přichází živé knihy s knihovníky, připravují se</i>		
2.	skupiny se vrací do třídy mezi čteními	3 knihy a 3 skupiny žáků – rozhovory	3 knihy a 3 skupiny žáků – rozhovory	
3.	skupiny se vrací do třídy mezi čteními	3 knihy a 3 skupiny žáků – rozhovory	3 knihy a 3 skupiny žáků – rozhovory	úvod
4.	závěrečná reflexe	3 knihy a 3 skupiny žáků – rozhovory	3 knihy a 3 skupiny žáků – rozhovory	skupiny se vrací do třídy mezi čteními
5.		3 knihy a 3 skupiny žáků – rozhovory	3 knihy a 3 skupiny žáků – rozhovory	skupiny se vrací do třídy mezi čteními
6.		<i>reflexe pro živé knihy a knihovníky společně</i>		závěrečná reflexe

třída (=skupina žáků) 1

třída (=skupina žáků) 2

Tipo

Na základě našich zkušeností je vhodné, aby v jedné místnosti probíhaly maximálně tři rozhovory. Šest rozhovorů totiž způsobí v jedné třídě tolik hluku, že je problematické se soustředit a naslouchat. Pokud ale máte k dispozici velkou místnost (např. sál pro dramatickou výchovu, školní knihovnu apod.), tak je možné v těchto prostorách realizovat rozhovory najednou, ovšem za předpokladu, že se nebudou navzájem rušit.

2) Materiál pro „živé knihy“ a „knihovníky“:

- Občerstvení (káva, čaj, sušenky, ovoce) a nádobí (hrnečky, talířky).
- Označení pro „živé knihy“, knihovníky, „živé slovníky“ (např. šerpy, trička, odznaky apod. Nám se nejlépe osvědčily šerpy – jsou dobře viditelné, mají univerzální velikost, je možné je používat opakovaně).

- Poděkování např. osvědčení o účasti s poděkováním či drobný dárek ve formě propisky, zápisníku, čokolády.
- Hodnotící dotazníky či jinou formu hodnocení, např. hodnotící terč, karty s obrázky apod.

3) Materiál do jednotlivých vyučovacích hodin:

- **Materiály pro úvodní hodinu:**

- Vytisknuté přílohy a materiály pro aktivity s žáky (viz kapitola 4),
- tabule s křídami (či fixy a flipcharty).

- **Materiály pro rozhovory s „živými knihami“:**

- Vytisknuté pravidla Živé knihovny (Příloha 5) a podpisový arch,
- vytisknuté „čtenářské průkazy“ pro žáky (Příloha 6),
- rozpis – tabulku, která skupina jde kdy ke které knize (Příloha 7),
- vytisknuté anotace „živých knih – ideálně přibližně šest anotací od každé „živé knihy“. Skupiny vždy po návratu od „živé knihy“ anotace odevzdají zpět knihovníkovi a ten je předá následující skupině, která má „živou knihu“ na rozpisu.

- **Materiály pro reflexi:**

- Vytisknuté přílohy a materiály pro aktivity (viz kapitola 5).

4) Co je třeba udělat v rámci organizace Živé knihovny:

- **Před zahájením Živé knihovny:**

- Příprava materiálů – vytisknout a připravit pracovní listy, anotace „živých knih“ atd.
- Příprava občerstvení (káva, čaj, sušenky).
- Příprava prostor – dvě třídy (B a C) upravit pro rozhovory podle počtu „živých knih“, připravit lavici/stůl a kolem příslušný počet židlí.
- Přivést „živé knihy“ do školy (vyzvednout je před školou) a odvézt je do místností pro rozhovory. Usadit je na své místo, nabídnout jim občerstvení. Zopakovat jim, jak bude Živá knihovna probíhat. Zopakovat také pravidla i to, že je možné se v případě potřeby kdykoli obrátit na „knihovníky“.

- **V průběhu Živé knihovny:**

- Projít s žáky úvodními aktivitami (viz kapitola 4).
- Seznámit žáky s konceptem a pravidly Živé knihovny.
- Rozdělit žáky do skupin, vypracovat rozpis, jak se budou skupinky střídát u jednotlivých „živých knih“.
- Přivést skupinu žáků („čtenářů“) k „živé knize“.
- Hlídat čas – dvě minuty před koncem rozhovorů upozornit „živou knihu“ a „čtenáře“, že mají poslední minuty, aby ukončili rozhovor a rozloučili se.

- Odvézt skupiny žáků zpět do jejich třídy.
- Když se skupiny žáků vrátí do třídy, vybrat anotace a rozdat jim podle rozpisu anotace pro stávající rozhovory.
- Být k dispozici „živým knihám“ – v průběhu rozhovorů je v místnosti vždy alespoň jeden „knihovník“, sleduje zpozzdálí proces rozhovorů a pokud jej „živá kniha“ přivolá, nebo dá smluvené znamení, zakročí podle situace. Toto je např. případě, že „živé knize“ není dobře a potřebuje pauzu, „čtenáři“ se k živé knize nechovají s respektem, „živá kniha“ chce ukončit rozhovor apod.
- Tlumočit cizojazyčné „živé knihy“.
- **Po Živé knihovně:**
  - Reflektovat a zhodnotit Živé knihovny (v jedné místnosti s žáky a v jiné s „živými knihami“ a „knihovníky“, více dále).
  - Vyprovodit „živé knihy“ ze školy, na MHD apod.
  - Uklidit občerstvení, třídy i potřebné pomůcky.
  - Přepsat zpětné vazby žáků ze „čtenářských průkazů“:
    - › Je možné s nimi dále pracovat v dalších vyučovacích hodinách. Můžete pracovat s tématy, které „živé knihy“ otevřely a využívat vyprávění „živých knih“ jako případové studie a příklady do výuky.
    - › Je vhodné poslat „živým knihám“ i „knihovníkům“ přepsané zpětné vazby např. ve formě tabulky. Jsou to rovněž zpětné vazby pro „živé knihy“ (zjistí z nich, co si žáci z rozhovorů s nimi odnáší), ale i pro knihovníky (zjistí, jak přispěli svou pomocí s organizací Živé knihovny).

Reflexe a hodnocení živé knihovny

Po Živé knihovně vhodné s „živými knihami“ a „knihovníky“ zhodnotit:

- Jaká pro ně byla Živá knihovna, jaký mají pocit.
- Co se dělo – jaké dotazy padaly, jak probíhaly interakce s žáky.
- Co se o sobě dověděli, co jim účast na Živé knihovně dala, v čem je posunula, co si odnáší.
- Jak vnímají organizaci Živé knihovny, co fungovalo a co naopak příště změnit, proč a jak.

5) Tým Živé knihovny – co za „lidské zdroje“ potřebujeme?

- **Kolik „živých knih“?**
  - Na základě našich zkušeností je maximální počet žáků na konání jedné Živé knihovny 50 až 60 (dvě třídy po max. 25 až 30 žácích).
  - Vzhledem k tomu, že se snažíme o počet max. pět žáků na jednu „živou knihu“

(ideálně tři až čtyři žáci), tak je ideální mít na jednu Živou knihovnu k dispozici šest „živých knih“. Nejprve probíhají rozhovory všech „živých knih“ s jednou třídou, pak další dvě hodiny probíhají rozhovory s druhou třídou (viz tabulka výše, v bodě 1).

- Na základě našich zkušeností je ale vhodné mít domluvených raději osm „živých knih“ pro případ, že by se někdo krátce před konáním Živé knihovny nemohl účastnit.

Komornější, méně náročná varianta: Živé knihovny se účastní pouze jedna třída, rozdělená na poloviny. V tomto případě je možné využít seminářů i půlených hodin např. při výuce cizích jazyků.

Pak je celkový počet žáků max. třicet. Třída je rozdělená na poloviny, dvě vyučující hodiny probíhají rozhovory s jednou skupinou, další dvě vyučující hodiny s druhou skupinou. V tom případě jsou nutné tři „živé knihy“ (doporučujeme mít domluveno čtyři až pět „živých knih“, kdyby se někdo nemohl krátce před konáním účastnit.

Tipo

- **Kolik „knihovníků“?**

- Je vhodné mít k dispozici alespoň dva „knihovníky“, kteří budou vodit jednotlivé skupiny žáků k „živým knihám“ a zpět a hlídat čas. Budou navíc v průběhu rozhovorů k dispozici „živým knihám“, kdyby bylo třeba zasáhnout. Tedy v každé místnosti by měl být přítomen jeden „knihovník“.
- Jsou nutné také jeden či dva „knihovníci“ – lektori (či učitelé), kteří s žáky provedou úvodní a závěrečnou hodinu.

- **Kolik „živých slovníků“?**

- Pro každou cizojazyčnou „živou knihu“ je potřeba tlumočnick – „živý slovník“.

- **Jaká témata?**

- Záleží na zvolených vzdělávacích cílech – je možné pořádat Živou knihovnu s **různorodou skupinou „živých knih“**, kde bude širě témat široká. V tom případě se cílí vysloveně na témata identity stereotypů a předsudků. Jednotlivá témata, která „živé knihy“ přináší, je pak možné otvírat v následujících vyučujících hodinách v průběhu příštích měsíců.
- Je možné zorganizovat i **tematickou Živou knihovnu** – v tom případě je nutné domluvit „živé knihy, které jsou nositeli podobných témat – např. migrace, víra a náboženství, zdraví a závislosti (témata jako alkohol, drogy). Na témata j e možné cíleně navázat v následujících vyučujících hodinách v následujících dnech/týdnech.

5 PŘÍNOSY A RIZIKA ŽIVÉ KNIHOVNY

1) Přínosy Živé knihovny (podrobněji v kapitole 1)

• Pro žáky:

- Možnost setkat se s aktuálním tématem, rozšířit si obzory.
- Zažít nové zážitky.
- Získat nové znalosti.
- Trénovat dovednosti např. komunikační, sociální, kritické myšlení.

• Pro pedagogy:

- Žáci jsou motivovanější věnovat se určitým tématům.
- Možnost používat příklady z Živé knihovny ve výuce.
- Možnost navázat na témata Živé knihovny cíleně ve výuce.
- Pomoc při probírání určitých témat, pokrytí průřezových témat.
- Třída zažije společný zážitek.
- Na škole se něco zajímavého děje, což mohou ocenit i rodiče, ale i vedení školy.

2) Rizika Živé knihovny

• Citlivá až kontroverzní témata:

- **Riziko hádek mezi žáky.**

Určitá témata jsou kontroverzní, např. když v rámci diskuze o nich dochází ke střetu názorů. Děje se to jelikož různí lidé přikládají rozdílnou váhu různým hodnotám (např. vnímají rozdílně svobodu X bezpečí, tradice x změnu).

Tipy, jak pracovat s citlivými tématy (na co je možné se zaměřit, na co dbát apod.) – najdete např. v publikaci *Lidé v pohybu*, kterou vydala organizace NaZemi roku 2016 (k dispozici na <http://www.nazemi.cz/cs/lide-v-pohybu>)

- **Riziko, že žáci budou „žít svou knihu“ slovně napadat či urážet.**

Viz tipy výše. Situaci je možné ošetřit ihned při jejím výskytu, a to tak, že žákovi/žákům popíšete, co je z jejich chování či výroků nepřipustné a odkážete je na základní pravidlo Živé knihovny. Tím je vzájemný respekt. Pokud žák pravidlo porušuje, bude z účasti na Živé knihovně vyloučen.

- **Riziko, že ve třídě je žák, který je tématem dotčen.**

Situaci je vhodné řešit citlivě – zvážit, zda téma do Živé knihovny zařadit, případně jakým způsobem. Při přípravě rozpisu rozhovorů je možné také zařídit, aby se žák setkal s jinými tématy. Pokud žák nechce absolvovat rozhovor s „žít svou knihu“, která je nositelem tématu, je vhodné žákově přání respektovat a domluvit jeho alternativní zapojení. Může např. fotit průběh Živé knihovny, může pracovat na samostatné práci k tématům Živé knihovny apod. Pokud by měli spolužáci poznámky, je vhodné zavést pravidlo, že situace spojené s osobními tématy spolužáků nekomentujeme. Pokud žák o situaci nechce mluvit, respektujeme dále jeho rozhodnutí.

- **Riziko, že např. rodiče, vedení školy či kolegové nebudou souhlasit, aby se ve škole objevila nějaká „živá kniha“ = nějaké téma (jako třeba LGBT, HIV+, Rom, muslim).**

Může pomoci snažit se porozumět, z jakých důvodů „živou knihu“ (téma) ve škole výše zmínění nechtějí. Pokud by důvodem byly například obavy, že „živá kniha“ bude mluvit o tématu, které vnímají jako tabuizované, je možné si podrobněji vyjasnit, co asi bude „živá kniha“ žákům říkat a jakým způsobem. Důležité je osvětlit průběh a principy Živé knihovny. Je možné partnersky upozornit, že tato témata jsou součástí RVP a škola by o nich měla poskytovat žákům informace a uvést důvody, proč tomu tak je.

Pokud by důvodem byla obava, že „živá kniha“ bude s žáky manipulovat a vnucovat jim své názory, je možné vysvětlit principy fungování Živé knihovny a její cíle (viz kapitoly 1 a 2), kdy Živá knihovna umožňuje setkání, umožňuje nad tématy přemýšlet. Jejím cílem není stanovovat, co si má kdo myslet.

- **Riziko, že některá z „živých knih“ bude prezentovat kontroverzní názory.**

Je vhodné se s potenciální „živou knihou“ sejit, vysvětlit jí principy a cíle Živé knihovny a sepsat společně anotaci. Ještě před Živou knihovnou požádat „živou knihu“, aby si zkusila své vyprávění říct nanečisto „knihovníkovi“.

Pokud by „živá kniha“ stereotypy prohlubovala, měla extrémní názory, snažila se žáky přesvědčovat o jediné správné pravdě, je nutné připomenout principy a cíle Živé knihovny a popsat, co z chování, názorů, výroků je problematické či nepřijatelné. Pokud „živá kniha“ své jednání po upozornění nezmění, je nutné ukončit s „živou knihou“ spolupráci.

- **Riziko problematického uchopení metody**

- **Podpora stereotypů namísto jejich vyvracení:**

- › Je vhodné znát principy a pravidla Živé knihovny a dbát na ně (viz kapitoly 1 a 5).
- › „Živé knihy“ a „knihovníky“ je nutné před Živou knihovnou proškolit (viz výše). Všichni by měli být seznámeni s pravidly a principy Živé knihovny a dodržovat je.

- **Riziko znevážení silné metafory:**

Zastáváme názor, že Živá knihovna jako metoda s metaforou skutečné knihovny, by se měla používat pro práci především se stereotypy, s předsudky a identitou. Jedná se o případ, kdy je člověk sdílející svůj příběh a životní zkušenosti „živou knihou“. Neměla by se používat pro „pouhé“ sdílení zážitků (např. z cestování) či poskytování informací. V tomto případě navrhuje používat princip metody, ale nazývat takovou akci jinak než Živá knihovna a nepoužívat metaforu „živých knih“, „knihovníků“.

ŽIVÁ KNIHOVNA A JEJÍ MOŽNÉ VYUŽITÍ V HODINÁCH ČESKÉHO JAZYKA

ZAŘAZENÍ DO RÁMCOVÝCH VZBĚLÁVACÍCH PROGRAMŮ, VZBĚLÁVACÍ OBLAST ČESKÝ JAZYK

Komunikační a slohová výchova

- **čtení** – praktické (pozorné, přiměřeně rychlé), věcné (čtení jako zdroj informací, vyhledávací), kritické (analytické, hodnotící), prožitkové
- **naslouchání** – praktické (výchova k empatii), věcné (soustředěné, aktivní), kritické (rozlišovat objektivní a subjektivní sdělení, komunikační záměr mluvčího, manipulativní působení projevu), zážitkové
- **mluvený projev**
- **písemný projev** – vyjádření postoje ke sdělovanému obsahu, vlastní tvořivé psaní

Jazyková výchova

- **slovní zásoba a tvoření slov** – slovní zásoba, význam slova, homonyma, synonyma, obohacování slovní zásoby, způsoby tvoření slov
- **tvarosloví** – slovní druhy, mluvnické významy a tvary slov
- **skladba** – výpověď a věta, stavba věty, pořádek slov ve větě, rozvíjející větné členy, souvětí, přímá a nepřímá řeč, stavba textu
- **pravopis**

Literární výchova

- **tvořivé činnosti s literárním textem** – přednes, volná reprodukce přečteného nebo slyšeného textu, záznam a reprodukce hlavních myšlenek, interpretace literárního textu, dramatizace, vytváření vlastních textů

S příběhy Živé knihovny, s texty anotací Živých knih a s jazykem obecně je možné pracovat v rámci mluvnice, literatury i slohu.

V této kapitole nejprve uvedeme příklady, jak je možné využívat anotace či jejich části a propojovat mluvnici, literaturu i sloh a poté se zaměříme na každou oblast jednotlivě. Níže uvedená cvičení je možné rovněž kombinovat v závislosti na výukových cílech a potřebách konkrétní třídy.

TITUL KNIHY: OBYČEJNÝ ŽIVOT OBYČEJNÉ HOLKY? (ŘEHOLNÍ SESTRA)

Stereotypy a předsudky, které se objevují:

- „Zůstala na očet“, anebo šla „z nešťastné lásky“ do kláštera.
- Vstup do kláštera je útěk ze světa a od problémů, něco jako poslední možnost.
- Řeholníci jsou suchaři.
- V klášteře se pořád jen modlí.

Anotace:

Možná...pro někoho není můj život zas tak obyčejný. Nebo bych taky mohla začít jako v pohádce: žila, byla jednou jedna děvčica... ne, teď už vážně.“

Opravdu si nemyslím, že můj životní příběh je kdoví co, ale... ono asi v dnešní době není tak samozřejmé stát se řeholní sestrou. Když mi asi před deseti lety jeden kněz říkal o řeholním životě, odbyla jsem ho s poznámkou: „Klášter? Nikdy! To bych ho akorát tak zbořila!“ Ale znáte to: „Nikdy neříkej nikdy!“ anebo „Odříkaného chleba největší krajíc.“ A jak se to teda stalo, že jsem se stala řeholní sestrou? Je to docela dlouhý příběh. Trvalo to hodně roků, než jsem opravdu přišla žít do kláštera. A za těch několik let se toho taky zrovna ne málo stalo. Stihla jsem začít studovat vysokou školu, zamilovat se, být dobrovolníkem (pracovat s mládeží), no a konečně, stát se řeholní sestrou...

TITUL KNIHY: DOBROVOLNICE POMÁHAJÍCÍ UPRCHLÍKŮM

Stereotypy a předsudky:

- Lidé pomáhající uprchlíkům jsou naivní „sluníčkáři“, pomáhají teroristům dostat se do Evropy.
- Uprchlíkům chtějí pomáhat jen levicoví extrémisté.
- Pomahače uprchlíků platí neziskové organizace a Evropská unie, které tím sledují své cíle, jde o spiknutí.
- Uprchlíci jsou jen „mladí muži s drahými telefony“, nechťejí pracovat, jen se flákají.

Anotace:

„Uprchlíká krize“, která začala už před několika lety, se během roku 2015 objevovala v médiích natolik, že ji nešlo ani při nejlepší vůli přehlédnout. Lidé prchající před válkou, pronásledováním, hladem. Možná ale jen chtějí žít v bohatší ekonomice? Jsou to jen mladí muži, jsou to rodiny s dětmi, oběti válek nebo naopak váleční zločinci? Jsou to samí muslimové? Jsou to lidé s pádnými důvody k útěku? Budou nám nutit svou kulturu? Jsou to teroristé?

Mnoho lidí je situací znepokojeno, bojí se, co to přinese, jak to celé skončí. A do toho jsou tu lidé jako já, kteří jezdí na ta místa a snaží se pomáhat uprchlíkům. Proč to dělají?

Proč to dělám? Platil mě za to někdo? Je to nebezpečné? A co na to moje rodina, co na to má přátelé? Co jsem řekla v práci?

Moje rozhodnutí přišlo, když už každé zpravodajství denně publikovalo několik zpráv o „uprchlické vlně proudící přes Balkán“. Zprávy od novinářů a dobrovolníků se většinou rozcházely. Dostihl mě silný pocit, že už nemůžu dál nic nedělat, že se potřebuju na vlastní oči přesvědčit, co se přesně děje. Vzala jsem si dovolenou a opustila tak na nějakou dobu chemickou laboratoř. Oživila jsem si do té doby nepoužívaný facebookový profil a domluvila se přes něj s partou lidí, že se k nim přidám.

To, co se odehrávalo na Srbsko-chorvatské hranici, bylo mimo jakékoliv představy. Úzká asfaltka v poli, déšť, bahno, zima a davy lidí, mužů, žen i dětí, kteří přicházeli skoro bez ničeho ve dne, v noci.

Myslela jsem si, že si v Srbsku udělám jasno. Že mi bude jasné, proč se to celé děje a co je potřeba udělat pro správné řešení celé situace, ale nevím to do dnes. Nemyslím, že existuje nějaké jednoduché a rychlé řešení. Žádné z cest do Srbska a Řecka ovšem ani v nejmenším nelituju. Každá z nich měla smysl. Poznala jsem osobně samotné uprchlíky i další lidi, kteří jim pomáhají.

1 PRÁCE S ANOTACEMI „ŽIVÝCH KNIH“ – PROPOJUJEME PROCVIČOVÁNÍ MLUVNICE, LITERATURY I SLOHU

Text č. 1 (část anotace 1, Příloha 10)

Možná...pro někoho není můj život zas tak obyčejný. Nebo bych taky mohla začít jako v pohádce: žila, byla jednou jedna děvčica... ne, teď už vážně.“

Opravdu si nemyslím, že můj životní příběh je kdoví co, ale... ono asi v dnešní době není tak samozřejmé stát se řeholní sestrou. Když mi asi před deseti lety jeden kněz říkal o řeholním životě, odbyla jsem ho s poznámkou: „Klášter? Nikdy! To bych ho akorát tak zbořila!“ Ale znáte to: „Nikdy neříkej nikdy!“ anebo „Odříkaného chleba největší krajíc.“ A jak se to teda stalo, že jsem se stala řeholní sestrou? Je to docela dlouhý příběh. Trvalo to hodně roků, než jsem opravdu přišla žít do kláštera. A za těch několik let se toho taky zrovna ne málo stalo. Stihla jsem začít studovat vysokou školu, zamilovat se, být dobrovolníkem (pracovat s mládeží), no a konečně, stát se řeholní sestrou...

1. Zkuste vymyslet, o čem text vypráví, podle jeho názvu – nejprve podle prvního názvu, poté podle druhého.

1. název: Obyčejný život obyčejné holky.
2. název: Obyčejný život obyčejné holky...?

Změnil se podle různého názvu váš náhled na to, o čem text vypráví? Proč?

2. Jak byste nazvali tento text/příběh?

PŘÍKLAD: *Život jeptišky, Jak jsem se stala jeptiškou apod.*

3. Jak sama sebe nazývá v textu hlavní hrdinka?

Nazývá se jako řeholní sestra, v anotaci v názvu sama sebe nazývá obyčejnou holkou, dobrovolnicí apod. – viz. anotace. Ve vyjádření můžeme najít např. kontrast toho, jak sama sebe hrdinka vnímá např. řádová sestra X obyčejná holka apod.

4. Vymyslete synonyma k řeholní sestra.

PŘÍKLAD: *mniška, řádová sestra, nevěsta Boží, Kristova nevěsta apod.*

5. Co znamená řádová sestra?

Členka ženského církevního řádu, řehole. Významově podobná slova mniška a jeptiška (ze středolatinšského abbatisa, abatyše) označuje úzeji členku řádu žijícího v klášterní klauzuru a vyžadujícího takzvané slavné sliby, jde tedy o ženský protějšek mnicha. Jako novicka se označuje žena, která ještě nesložila řádové sliby a na plnoprávné členství v řádu se připravuje. Řeholnice se obvykle oslovuje jako „sestra“ nebo „ctihodná sestra“. Ženské řeholní společenství vede matka představená či – v některých řádech – abatyše.

Zdroj: wikipedia: <https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98eholnice>

6. Zkuste z textu najít přídavná jména, která charakterizují řádovou sestru.

V textu zle najít přídavná jména: řádová. Jaká přídavná jména vás k jeptišce ještě napadnou?

PŘÍKLAD: *čudná, strohá, hodná, nudná apod.*

Zavřete oči, představte si jeptišku a řekněte nahlas, jaká **podle vás je**.

Při představování se zavřenými očima si lépe vybavujeme další přídavná jména, někdy zcela nečekaná např. bíločerná, veselá, akční apod. Doporučujeme zaznamenávat přídavná jména, která žáci zmíní a vrátit se k nim a rozebrat, čím to je, že je napadají. Odkud tyto nápady pramení?

7. Jak byste uvedenou osobu charakterizovali?

Tuto aktivitu je zajímavé provést před Živou knihovnou, tedy před setkáním s konkrétním člověkem (v tomto případě s řádovou sestrou).

Po konání Živé knihovny se pak na tento úkol může navázat. Stává se, že žáci po osobním setkání uvedou někdy i opačná či překvapivá přídavná jména. (Není cílem dobrat se opaku, ale většinou dojde k rozšíření pohledu.)

PŘÍKLAD:

*Žáci uvádějí před setkáním např. čistá, nudná, tichá, apod.
Žáci uvádějí po setkání např. zábavná, vtipná, normální apod.*

8. Změní se význam textu, pokud změníme u sloves v textu tvary negativní za tvary pozitivní a naopak? Napište takto část textu.

PŘÍKLAD: *Opravdu si myslím, že můj životní příběh není kdoví co, ale... ono asi v dnešní době je samozřejmě stát se řeholní sestrou. Když mi asi před deseti lety jeden kněz říkal o řeholním životě, odbyla jsem ho s poznámkou: „Klášter? Určitě, jupí! To bych ho akorát tak mohla vystavět!“*

9. Změňte text tak, že jeho význam celkově znegujete, obrátíte naruby. Pracujte ve skupinách, na závěr si své texty přečtěte. Měly všechny skupiny stejný příběh?

PŘÍKLAD: *Opravdu si nemyslím, že můj životní příběh není, kdo ví co...ono asi v dnešní době není samozřejmě stát se prostitutkou...*

10. Jaký je její mužský protějšek řeholní sestry? Vymyslete jeho synonyma.

Řeholník, mnich, také řeholní bratr, je v katolické církvi osoba, která se zavázala k doživotní službě Bohu a lidem a žije ve společenství osob, jež se řídí stejným pravidlem čili řeholí (z lat. regula, pravidlo). Řeholníci většiny řádů mohou být jak kněží, tak také laičtí bratři.

Zdroj: wikipedie, <https://cs.wikipedia.org/wiki/Řeholník>

11. Najděte v textu rčení. Vysvětlete, co znamená.

„Odříkaného chleba největší krajíc.“

(Někdy bývá uváděna varianta Odpíraného chleba největší krajíc.)

Odříkaného chleba největší krajíc je často používané české přísloví.

V níže uvedených zdrojích je odkaz na skromnost, uměřenost, umírněnost, snad i pokoru. To, co nejvíce nechcete, se stane. Musíte to řešit a vyrovnat se s tím apod.

Zdroj:

PLACHETKA, Jiří Velký slovník citátů a přísloví. Praha: Academia, 1996.

BITTNEROVA, Dana, SCHINDLER, Franz. Česká přísloví. Soudobý stav konce 20.století. Praha: Karolinum. 1997.

12. Znáte jiná česká (lidová) rčení? Jaká? Vysvětlete jejich význam a v jaké situaci se často používají.

PŘÍKLAD:

Koupit za pět prstů. (Ukrást.)

Žabomyší válka. (Malicherný bezvýznamný spor, nesmyslná hádka nebo nepřátelství kvůli sebemenší neshodě.)

Zdroj: <https://www.rceni.cz/rceni>

13. Jaké představy vás napadají, když se řekne jeptiška (řádová sestra)?

PŘÍKLAD: *Jeptišky chodí do kláštera z nešťastné lásky. Jeptišky jsou nudné. Jeptišky nerozumí rodinnému životu. Jeptišky se hodně modlí a starají se o chudé a nemocné. Necestují, nesportují, neumí pracovat s počítačem.*

Text č. 2 (část anotace, Příloha 10)

„Uprchlíká krize“, která začala už před několika lety, se během roku 2015 objevovala v médiích natolik, že ji nešlo ani při nejlepší vůli přehlédnout. Lidé prchající před válkou, pronásledováním, hladem. Možná ale jen chtějí žít v bohatší ekonomice? Jsou to jen mladí muži, jsou to rodiny s dětmi, oběti váleku nebo naopak váleční zločinci? Jsou to samí muslimové? Jsou to lidé s pádnými důvody k útěku? Budou nám nutit svou kulturu? Jsou to teroristé?

Odpovězte na otázky:

1. Jak byste nazvali anotaci tohoto textu tohoto příběhu?
2. Kdo podle vás vypráví svůj příběh?
3. Co v textu chybí? Doplňte.

PŘÍKLADY MOŽNÉHO ŘEŠENÍ:

1. Jak byste nazvali anotaci tohoto textu/tento příběh?

Žáci často uvádí názvy např. Uprchlíká krize, Vlna uprchlíků v Evropě, Uprchlíci zaplavují svět apod. Názvy, ve kterých se vyskytují slova jako je krize, vlna, zaplavení apod. evokují nebezpečí, negativitu i strach. Podobné názvy čteme často v médiích, která žáky i nás samotné ovlivňují. Vedte žáky k tomu, aby si to uvědomili a zkusili vymyslet také názvy neutrální nebo alespoň trochu pozitivní. Např. Nový domov, Cesta do bezpečí apod. Na závěr prozradte žákům, jak svůj článek nazval sám autor.

Cílem aktivity není vytvořit dojem, že je toto téma pouze negativní nebo pozitivní. V této aktivitě zkoumáme, jak na nás působí jazyk, který popisuje konkrétní dění, osobu a situace. Pokud převládá jen jednostranný pohled na danou problematiku, je vhodné jej reflektovat a pokusit se najít další pohledy. V této aktivitě by bylo možné postupovat i opačně, u pozitivního názvu se zamýšlet nad obavami nebo procvičovat popis neutrální.

2. Kdo podle vás vypráví svůj příběh?

Žáci často uvádí odpovědi jako novinář, reportér, student žurnalistiky. Doptáváme se žáků, proč si myslí, že autorem jsou podle nich tyto lidé.

PŘÍKLAD: *Text zobecňuje, je postaven na otázkách, nevyskytují se v něm osobní zážitky nebo popis emocí atd.*

3. Co v textu chybí? Doplňte.

V textu chybí např. čárky. Dále také ale chybí datum, autor článku, případně zdroj. (Překračujeme hranice gramatiky, dostáváme se k tématu mediální gramotnosti.)

2 MLUVNICKÁ CVIČENÍ

1) Slovní druhy

a) Podstatná jména:

1. Žáci najdou v textu anotace podstatná jména a určí kategorie podstatných jmen.
2. Žáci najdou v textu anotace podstatná jména a vybraná podstatná jména vyskloňují.
3. Psaní velkých písmen – žáci najdou v textu jména vlastní (např. jména osob, zeměpisná jména, příslušníka národu, státu)

Tip

Tento úkol je možné propojit např. se zeměpisem a vyhledat na mapě místa, která jsou v textu zmíněna.

4. Žáci vyberou z textu anotace větu a napíší ji s nesprávnými tvary (pády) u podstatných jmen. Tyto věty si žáci ve dvojicích vymění a jejich úkolem je najít chybné tvary a opravit je.

PŘÍKLAD: Opravdu si nemyslím, že můj životní příběhem je kdoví co, ale... ono asi v dnešní době není tak samozřejmé stát se řeholní sestra.

OPRAVENÝ TEXT: Opravdu si nemyslím, že můj životní příběh je kdoví co, ale... ono asi v dnešní době není tak samozřejmé stát se řeholní sestrou.

b) Přídavná jména:

1. Druhy přídavných jmen – žáci nahradí v textu anotace konkrétní přídavné jméno synonymem, antonymem či nahradí všechny přídavná jména synonymy/antonymy.

Tento úkol je možné propojit s tematikou předsudků a stereotypů. Všíme si významů přídavných jmen, jejich interpretace. Např. která přídavná jména by žáci zařadili mezi slova hanlivá? Která jim připadají neutrální? Která naopak pozitivní? Může se stát, že některým žákům bude připadat nějaké slovo hanlivé a jiným neutrální – možné rozebrat, proč kdo co jak vnímá.

Tipo

2. Žáci najdou v textu anotace přídavná jména, určí kategorii u přídavných jmen, jejich druh a vzor.

c) Zájmena:

1. Žáci vyhledají v textu anotace přivlastňovací zájmena/zájmeno.

PŘÍKLAD: Opravdu si nemyslím, že můj životní příběh je kdoví co, ale... ono asi v dnešní době není tak samozřejmé stát se řeholní sestrou. Když mi asi před deseti lety jeden kněz říkal o řeholním životě, odbyla jsem ho s poznámkou: „Klášter? Nikdy! To bych ho akorát tak zbožila!“ Ale znáte to: „Nikdy neříkej nikdy!“ anebo „Odríkaného chleba největší krajíc.“ A jak se to teda stalo, že jsem se stala řeholní sestrou? Je to docela dlouhý příběh. Trvalo to hodně roků, než jsem opravdu přišla žít do kláštera. A za těch několik let se toho taky zrovna ne málo stalo. Stihla jsem začít studovat vysokou školu, zamilovat se, být dobrovolníkem – pracovat s mládeží, no a konečně, stát se řeholní sestrou...

d) Slovesa:

1. Časování sloves – text anotace, napsaný v 1. osobě j. č., žáci převypráví ve 3. os. j. č.
2. Žáci vyberou z textu anotace sloveso/slovesa a vyčásují ho/je v přítomném čase.
3. Procvičování přítomného/minulého času sloves – žáci vyhledají slovesa v přítomném čase/minulém čase a vyčásují je. Převedou celý text anotace do přítomného času/do minulého času.
4. Žáci vytvoří infinitiv slovesa a vyčásují ho v přítomném/minulém čase.
5. Shoda podmětu s přísudkem – procvičování např. přičestí minulého formou doplňování nebo diktátem.
6. Žáci najdou v textu anotace slovesa a určí u těchto konkrétních sloves kategorie.

2) Procvičování konkrétních gramatických jevů

a) V textu napište záměrně chyby.

1. Zacíleno na jeden konkrétní gramatický jev:

Žákům zadáme, aby našli např. v textu deset chyb (můžeme specifikovat, o jaký gramatický jev se jedná – např. shoda podmětu s přísudkem, psaní s/z, psaní velkých písmen) a opravili je.

2. Zacíleno na více konkrétních gramatických jevů

Žákům zadáme, aby našli např. v textu deset chyb (můžeme specifikovat, o jaké gramatické jevy se jedná) a opravili je.

b) Psaní čárky ve větě

1. Žákům rozdáme text anotace bez čárek v souvětích. Žáci čárky doplní a poté text anotace společně zkontrolujeme.

PŘÍKLAD: „Uprchlíká krize“ která začala už před několika lety se během roku 2015 zmedializovala natolik že ji nešlo ani při nejlepší vůli přehlédnout. Lidé prchající před válkou pronásledováním hladem. Možná ale jen chtějí žít v bohatší ekonomice? Jsou to jen mladí muži do rodiny s dětmi oběti válek nebo naopak váleční zločinci? Jsou to sami muslimové? Jsou to lidé s pádnými důvody k útěku? Budou nám nutit svou kulturu? Jsou to teroristé?

c) Přímá řeč

1. Žáci v textu vyhledají přímou řeč.

PŘÍKLAD: Možná pro někoho není můj život zas tak obyčejný. Nebo bych taky mohla začít jako v pohádce: Žila, byla jednou jedna děvčica... Ne, teď už vážně. Opravdu si nemyslím, že můj životní příběh je kdoví co, ale... ono asi v dnešní době není tak samozřejmé stát se řeholní sestrou. Když mi asi před deseti lety jeden kněz říkal o řeholním životě, odbyla jsem ho s poznámkou: „**Klášter? Nikdy! To bych ho akorát tak zbořila!**“ Ale znáte to: „Nikdy neříkej nikdy!“ anebo „Odřičkaného chleba největší krajíc.“ A jak se to teda stalo, že jsem se stala řeholní sestrou? Je to docela dlouhý příběh. Trvalo to hodně roků, než jsem opravdu přišla žít do kláštera. A za těch několik let se toho taky zrovna ne málo stalo. Stihla jsem začít studovat vysokou školu, zamilovat se, být dobrovolníkem – pracovat s mládeží, no a konečně, stát se řeholní sestrou...

2. Společně si s žáky zopakujeme pravidla psaní přímé řeči.

3. Žáci převedou přímou řeč do nepřímé a naopak.

PŘÍKLAD:

Převedení přímé řeči do nepřímé: Opravdu si nemyslím, že můj životní příběh je kdoví co, ale... ono asi v dnešní době není tak samozřejmé stát se řeholní sestrou. Když mi asi před deseti lety jeden kněz říkal o řeholním životě, odbyla jsem ho s poznámkou, že do kláštera bych nikdy nešla, že bych ho musela jedinež zbořit!

Převedení nepřímé řeči do přímé: Opravdu si nemyslím, že můj životní příběh je kdoví co, ale... ono asi v dnešní době není tak samozřejmé stát se řeholní sestrou. Asi před deseti lety mi jeden kněz říkal o řeholním životě a ptal se mě: „Nechtěla bys vstoupit do kláštera?“ Odbyla jsem ho s poznámkou: „**Klášter? Nikdy! To bych ho akorát tak zbořila!**“

d) V textu vynecháme některé gramatické jevy (tzv. doplňování).

1. Žáci procvičují jeden gramatický jev.
2. Žáci procvičují více gramatických jevů.
3. Žáci píšou diktát podle poslechu (nebo doplňují pouze vynechané části textu).

e) Slovtvorba + význam slov/původ slov

V tomto cvičení budou žáci rozebírat stavbu slov – vymyslí k vybranému slovu slova příbuzná, poté odvodí kořen slova, předponu/y, příponu/y a koncovku. Důležité je také vysvětlit si význam jednotlivých slov.

PŘÍKLAD: *Opravdu si nemyslím, že můj životní příběh je kdoví co, ale... ono asi v dnešní době není tak samozřejmé stát se řeholní sestrou. Slova příbuzná: řeholní, řeholník, řeholnice, řehole atd.*

f) Porozumění textu – porozumění významu slov a slovních spojení

PŘÍKLAD: *Žákům zadáme otázky:*

1. Kdo je to řeholní sestra? Přijdeš na synonymum/ma?
2. Jaký je význam slova sestra? Jaký je význam slova řeholní sestra?

Probíráme s žáky význam slov. Žáci je mohou hledat v různých slovnících, využívat různé zdroje. Například používají výkladový slovník, původ slova v etymologickém slovníku.

Řehole – lat. regula, soubor pravidel, jimiž se řídí život v jednotlivých kláštěrech nebo řádech.

Zdroj: www.brevnov.cz

Řehole (z latinského regula, pravidlo) – písemně formulovaný návod a souhrn pravidel, jimiž se řídí činnost řádu a život jeho členů. V přeneseném slova smyslu znamená činnost, která na člověka klade velké nároky.

Zdroj: <https://cs.wikipedia.org/wiki/řehole>

g) Význam slov a jejich používání

1. Žáci v textu vyhledají konkrétní přídavná (podstatná) jména popisující osobu či další osoby nebo je z kontextu vymyslí.

Zeptáme se žáků, jak tato přídavná (podstatná) jména charakterizují osoby z textu anotace. Zadáme žákům, aby se pokusili vymyslet pro popis dané osoby další přídavná (podstatná) jména. Pomocí otázek vedeme žáky k přemýšlení o tom, jak mohou slova (přídavná, podstatná jména), pomocí kterých někoho popisujeme, působit na posluchače a jak na danou osobu. Můžeme žáky navést např. pomocí těchto otázek: Když takto popisujeme člověka, jaké to pro něj může být? Příjemné nebo nepříjemné? Která slova může vnímat jako ohrožující? Jakou představu o dané osobě získají díky těmto slovům posluchači či čtenáři?

PŘÍKLAD: *Opravdu si nemyslím, že můj životní příběh je kdoví co, ale... ono asi v dnešní době není tak samozřejmé stát se řeholní sestrou. Když mi asi před deseti lety jeden kněz říkal o řeholním životě, odbyla jsem ho s poznámkou: „Klášter? Nikdy! To bych ho akorát tak zbořila!“ Ale znáte to: „Nikdy neříkej nikdy!“ anebo „Odríkaného chleba největší krajíc.“ A jak se to teda stalo, že jsem se stala řeholní*

sestrou? Je to docela dlouhý příběh. Trvalo to hodně roků, než jsem opravdu přišla žít do kláštera. A za těch několik let se toho taky zrovna ne málo stalo. Stihla jsem začít studovat vysokou školu, zamilovat se, být dobrovolníkem – pracovat s mládeží, no a konečně, stát se řeholní sestrou...

Řeholní sestra – příklady vymyšlených slov: svatá, „svatá“/ jeptule, pámbíčkářka

Dobrovolník – příklady vymyšlených slov: hodná, soucitná.../naivní člověk, zdarmapracant

Kněz – příklady vymyšlených slov: vážený /fráterník, duchovní, flandák

2. Sepíšeme s žáky na lístečky pojmy, používaná k pojmenování lidí. Pojmy vybíráme.

PŘÍKLAD: *blondýna, plavovláska, bloncka, černoch, negr, Afroameričan, Rom, cikán, vozíčkář, handicapovaný, postižený*

Na zemi rozložíme papíry s nápisy Pozitivní, Neutrální, Negativní. Poté rozdělíme třídu na dvojice a každá z nich si vylosuje několik lístečků s pojmy. Dvojice dostanou za úkol domluvit se, do jaké kategorie by který z pojmů umístili, zda jej vnímají jako pozitivní, neutrální či negativní.

Dvojice pojmy rozdělí do skupin a následně s žáky diskutujeme, jaký pojem kam umístili a proč.

Neexistuje jediné správné řešení. Cílem je zamyslet se nad slovy, které používáme a uvědomit si, že námi používaný jazyk může být i zraňující. Přemysleme nad slovy, která mohou ubližovat. Jakou roli hraje, kdo slova používá a při jaké příležitosti jsou používána? Můžeme posléze s žáky hledat alternativy, jak říct některé věci jiným způsobem, aby ubližující nebyly.

PŘÍKLAD:

Blondýna – můžeme podle kontextu vnímat jako neutrální, ale i negativní (sarkastické)

Plavovláska – neutrální

Bloncka – negativní

Černoch – neutrální, můžeme podle kontextu vnímat také jako negativní

Negr – negativní

Afroameričan – neutrální

h) Větná stavba

1. Žáci najdou v určité větě z anotace větné členy a určí je.

2. Žáci najdou podle nákresu větných členů v textu anotace větu, která nákresu odpovídá.

3 SLOHOVÁ CVIČENÍ

a) Vyprávění

1. Žáci si přečtou text anotace a snaží se jej posléze převyprávět svými slovy.

b) Porozumění textu

1. Přečteme text anotace. Klademe otázky a žáci na ně odpovídají svými slovy. Lze se dotazovat po kratších úsecích a postupně úseky prodlužovat. Cvičíme porozumění textu.

2. Co nového jste se z textu dověděli?

Žáci si přečtou text a odpovídají na otázky typu: Kdo je hlavní postava příběhu? Odkud pochází? Proč se rozhodl žít v České republice?

Odpovědi na tyto otázky najdou žáci explicitně v textu vyjádřeny. Odpovědi formulují vlastními slovy.

Můžeme se ptát i na otázky, na které nenajdeme v textu odpovědi: Jak se mohl vyprávěč cítit? Co pro něj bylo v tomto období nejdůležitější? Žáci rozvíjejí fantazii, na základě informací z textu si vytváří vlastní názor.

Tímto způsobem je možné pracovat s texty anotací před konáním Živé knihovny.

Tipo

c) Formulace otázek

1. Ptáme se žáků: Na co byste se chtěli hlavního hrdiny zeptat, kdybyste měli možnost se s ním potkat? Proč byste se ho na to či ono zeptali? Žáci formulují konkrétní otázky a odůvodnění.

Procvičujeme tvorbu otázek a sebereflexi.

Před „Živou knihovnou“ můžeme ve vyučovacích hodinách s žáky procvičit tvoření otázek, které jim pak umožní dovědět se co nejvíce od dotazované osoby. Během konání „Živé knihovny“ můžete při formulování otázek žáky, kteří si je zapisují do čtenářských průkazů, podporovat. Můžeme se doptávat, na co by se ještě chtěli zeptat, aby měli připraven dostatek otázek pro následný rozhovor. Nehodnotíme, zda je podle nás otázka dobrá či špatná, snažíme se u žáků podpořit kritické myšlení a sebereflexi.

Pokud si žáci nevědí rady s formulací otázek do čtenářského průkazu, můžeme se jich např. doptávat, co je po přečtení anotace opravdu zaujalo. Zjišťujeme, o čem by se chtěli dovědět více. Vedeme je k co nejpřesnější formulaci otázky podle jejich zájmu, aby se skutečně dověděli to, co chtějí.

Žáky v této aktivitě seznámíme s některými typy otázek a naučí se rozlišovat rozdíl mezi otevřenou a uzavřenou otázkou. U otevřených otázek můžeme upozornit např. na specifikující (konkretizující) otázky – ptáme se, abychom zjistili konkrétní věc. Dále na sondující otázky – převládá zvědavost, tazatel zjišťuje podrobnosti do hloubky, které mohou být nepodstatné. Dále na rozvíjící, (vícenásobné) otázky – následují po odpovědích, kterým však zcela nerozumíme a potřebujeme další vysvětlení apod.

PŘÍKLAD:

Žák napíše do čtenářského deníku k anotaci o muslimovi otázku typu: „Jste terorista? Střílel jste už někdy z nějaké zbraně?“ Dotazování vedeme žáka k reflexi toho, proč tyto otázky uvedl např. takto: „Proč tě tato otázka napadla?“ Žák může odpovědět např. takto: Protože se o tom píše na internetu, o teroristech z Islámského státu, o teroristech ve Francii, co jsou muslimové a tak.“

Žák napíše do čtenářského deníku k anotaci o bezdomovectví otázku: „A vy jste jako nešel za někým z rodiny nebo za nějakými známými, aby vám pomohli, když jste ztratil práci a žena vás vyhodila z domu?“ Jedná se o otázku uzavřenou, tázaný (živá kniha) může odpovědět pouze ano/ne. Otázka ale může i navádět, co je podle tazatele „správné“ řešení a tázaného může uvést do pozice, kdy by měl obhajovat své jednání.

Oproti tomu když žák napíše do čtenářského deníku k anotaci o bezdomovectví otázku: „A co jste pak dělal, když jste ztratil práci a žena vás vyhodila z domu?“ Jedná se o otázku otevřenou, tázaný (živá kniha) může popsat, jak a proč jednal/a.

d) Charakteristika vnější/vnitřní

1. Zadáme žákům, aby s použitím informací z textu anotace a své vlastní fantazie daného člověka popsali.

Pomoci jim mohou otázky typu:

Jaké si myslíte, že má hrdina vlastnosti? Jak podle vás hrdina příběhu vypadá? Kolik má let? Co rád dělá? Odkud je? Co jej baví? Jaké má zájmy? Z čeho má radost? Z čeho má obavy? Jak vypadá jeho/její rodina? Co vystudoval/studuje?

2. Navázání na problematiku stereotypů a předsudků pomocí práce s textem, rozvoj kritického myšlení:

Žáci zkusí podle anotace zformulovat a následně sepsat vlastní charakteristiku daného člověka.

Poté vedeme pomocí otázek žáky k zamyšlení, proč popsali (charakterizovali) vybraného člověka určitým způsobem – např. jak ho nazývali (blondýnou, buddhistou, ...)? Jaká přídavná jména k charakterizování použili? Proč je napadala právě tato určitá přídavná jména a pojmenování? Odkud pramenily jejich nápady, odkud je mohou mít? Jaké jsou jejich zdroje (např. spolužáci, kamarádi, rodiče, televize, noviny, facebook)?

Cílem této aktivity je uvědomění si, že naše vnímání světa souvisí se stereotypy. Máme v hlavě určité představy o světě kolem a ty představy odněkud pramení. S pomocí těchto představ/struktur chápeme a popisujeme svět okolo nás.

Snažíme se tedy vést žáky k tomu, aby si **uvědomovali, jaký je původ informací**, se kterými pracujeme a které nás ovlivňují – s jejich pomocí totiž vnímáme svět okolo sebe a za pomoci jazyka vše popisujeme.

PŘÍKLAD: Když vytváříme charakteristiku buddhisty, promítáme do ní informace a podněty z vlastní zkušenosti, televize, z filmů, z knížek, z novinových článků.

Tipo

Tento úkol je možné propojit např. s výtvarnou výchovou, kdy žáci ztvární na základě textu portrét, ten následně rozebíráme stejně jako text, můžeme se přitom soustředit i na vizuální vjemy a jejich původ – ovlivňují nás filmy, fotografie, karikatury atd.

e) Tvůrčí psaní

1. Žák jako „živá kniha“. Žáci vytvoří anotace pro sebe sama.

Žák si může vybrat z jím vyplněného pracovního listu Květina identity (Příloha 1) jeden z okvětních lístků a psát o něm.

Tip

V tvorbě anotaci můžeme žákům napomoci těmito otázkami:

V čem jsem jedinečný? Co je pro mě charakteristické? V čem se liším od většiny?
V čem jsem stejný/podobný většině? Co o sobě chci sdělit? Jaký by byl můj příběh?
Jaké představy o mě měli jiní lidé: Odpovídaly ty představy pravdě? Jaké situace to přinášelo?

Na závěr při reflexi zhodnotíme s žáky, jak se jim vlastní příběh psal. Co bylo snadné, co obtížné a proč? Co si o sobě uvědomili? Co považují za nejdůležitější?

Sdílení těchto dopovědí doporučujeme na bázi dobrovolnosti. Případně můžeme nechat žáky tyto otázky odpovědět písemně, na konci hodiny či za domácí úkol.

Tip

Žáci mohou následně vložit své příběhy do košíku. Vylosují si některý (ne svůj vlastní, pokud se tak stane, vloží jej zpět), přečtou si jej a zapíší k němu osobu, o které si myslí, že četli. Poté odtajníme autory. V tomto případě je ale důležité sdělit předem, co se bude dít – aby žáci věděli, že jejich příběhy budou čteny spolužáky a zhodnotili, co chtějí sdílet a co už ne. V každém případě záleží na konkrétní třídě a vztazích mezi spolužáky, zda tuto variantu zařadit či ne.

2. Zadejte žákům, aby zkusili najít ve svém okolí osobu, o jejímž příběhu by se podle nich měli ostatní dovědět. Osobu, která má např. zajímavé, nečekané koničky, o kterých ostatní neví. Osobu, která podle nich vykonala/vykonává něco důležitého. Žáci se zkusí s touto osobou setkat a napsat její příběh.

Tuto osobu mohou poté pozvat do školy, aby sdílela svůj příběh a zorganizovat tak vlastní Živou knihovnu.

Tip

4 LITERATURA

a) Porozumění textu a čtenářská gramotnost

1. Žáci v textu anotace podtrhnou slova, kterým nerozumí nebo si nejsou jisti jejich významem – viz význam slov a slovtvorba. Zjišťujeme poté význam těchto slov.

Pro tuto aktivitu je vhodné mít k dispozici slovníky (či internet).

Tip

2. Rozdáme žákům vytištěný text bez mezer mezi slovy. Žáci si jej přečtou. Nejprve potichu, potom nahlas. V tomto cvičení se může experimentovat s tempem řeči a dikcí. Poněkoli kaletechvegetariánstvíjsemsestalavegankouokoliapředevšímýmrodičůmnotnouchvílitrvalonežsi zvykli, ale vyplatilo se čekat občas to mám těžké lidé se odlišností bojí, proto jsem pro velkou část okolí „ta divná“.

3. Další experimentování se zvukovou stránkou textu anotace: jedné skupince/dvojici můžeme zadat, ať přečtou text anotace nahlas/potichu či sílu hlasu mění; druhé, ať mění při čtení tempo řeči; další, ať text dramatizují či zpívají; další, ať čtou text veselým/smutným tónem apod. Ponecháme několik minut na přípravu a následně jednotlivé skupinky posloucháme a vnímáme, jak se jeden a ten samý text díky způsobu přednesu mění, jak nás ovlivňuje zvuková stránka jazyka. Můžeme s žáky následně přejít k tomu, jak na ně působí jeho mluvená podoba jazyka či jaké je učení se jazyku: Jak na ně působí, když někdo mluví s přízvukem? Jak se jim učí výslovnost? Co jim pomáhá? Co je pro ně obtížné?
4. Rozdáme žákům vytištěný text anotace bez teček za větami (viz hrabalovský pábítel). Žáci si text přečtou nejprve samostatně, zkusí jej poté přečíst nahlas. S žáky rozebereme, jak text nyní vnímají. Co nám čtení textu bez teček a čárek umožňuje? Co znesnadňuje?

PŘÍKLAD: *Po několika letech vegetariánství jsem se stala vegankou okolí a především mým rodičům notnou chvílí trvalo než si zvykli ale vyplatilo se čekat občas to mám těžké lidé se odlišností bojí proto jsem pro velkou část okolí „ta divná“ ve skutečnosti jsem ale úplně obyčejná holka která řeší módu kluky školu a další milion věcí po vzoru mých vrstevníků na veganství se mi líbí to že i když mám ráda dobré jídlo nemusím podporovat bolest a utrpení zvířat pro skvělý požitek z nějakého pokrmu dala jsem rostlinné stravě šanci a rozhodně toho nelituji správná a vyvážená rostlinná strava mi totiž dokáže poskytnout veškeré živiny které mé tělo potřebuje ke správnému fungování*

Doufám že se mě jednou lidé přestanou bát nejsem totiž členem žádné sekty můj jídelníček se neomezuje pouze na kořínky a rozhodně nejsem nepřizpůsobivý extrémista pouze si přeji klidný a spokojený život pro všechny živé bytosti a tím mám na mysli jak člověka tak zvíře.

5. Rozdáme žákům do skupin jen název anotace, žáci zkusí sami vymyslet, o kom a o čem je příběh. Na konci aktivity žáci sdílí to, co vymysleli, s dalšími skupinami. Rozebíráme, co vymysleli a co je k tomu vedlo – odkud vycházely jejich nápady?

PŘÍKLADY NÁZVŮ ANOTACÍ: *Veganka, Buddhista, Š Italem (nejen) v kuchyni, „Pankáč“ policajt, Obyčejný život obyčejné holky...? (Řeholní sestra)*

6. Rozdáme žákům do skupin název anotace a několik vybraných vět z textu této anotace. Žáci zkusí sami vymyslet, o kom a o čem je příběh.
7. Žáci v literatuře vyhledají příběhy „obyčejných lidí“, kteří podle nich nejsou obyčejní. Sdílí, co jim připadá neobyčejné a proč.

DOPORUČENÁ LITERATURA

1) Pokud se chcete dovědět více o transkulturním přístupu a přístupu anti – bias, doporučujeme:

Felcmanová, Alena; Randa, Jana. *Anti-bias metodika*. Projekt SMOK, 2014. Dostupné z: http://arpok.cz/wp-content/uploads/2017/01/Anti_bias-metodika-v-cj.pdf

Winkelmann, Anne Sophie. *More Than Culture – Více než kultura. Diverzita v mezinárodní práci s mládeží*. Západočeská univerzita v Plzni, Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, 2016. Dostupné z: <http://www.tandem-org.cz/aktuality/more-than-culture-diverzita>

Felcmanová, Alena a kol. *Persona Dolls – Panenky s osobností. Jak rozvíjet prosociální postoje dětí*. Člověk v tísni, o.p.s., Vzdělávací program Varianty, 2015. Dostupné z: https://issuu.com/lenkadrcova/docs/persona_dolls_elektronicka_verze_fi_c3ded17c2c0ac9

Moree, Dana a kol. *Než začneme s multikulturní výchovou. Od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Člověk v tísni, o.p.s., Vzdělávací program Varianty, 2008. Dostupné z: https://www.varianty.cz/download/docs/118_nez-zac-neme-s-multikulturni-vy-chovou-od-skupinovy-ch-konceptu-k-osobnostni-mu-pr-i-stupu.pdf

2) Pokud se chcete dovědět více o metodě Živá knihovna, doporučujeme:

Ferdan, Antonín. *Živá knihovna – manuál pro pedagogy*. LOS – Liberecká občanská společnost o.s., 2014. Dostupné z: <http://vzdelanineboli.cz/wp-content/uploads/s/%C5%BEIV%C3%81-KNIHOVNA-fv.pdf>

Armutidisová, Nela; Jetmarová, Martina. *Živá knihovna v komiksech. Metodická příručka: Jak pracovat s příběhy menšin ve výuce*. Amnesty International Česká republika, 2016. Dostupné z: http://www.lidskaprava.cz/uploads/11_Aktuality/Piruka-web-final-mal.pdf

Little, Nick et al. *Don't judge a book by its cover! The Living Library Organiser's Guide*. Youth Department of the Council of Europe, 2011. Dostupná z: <https://www.coe.int/t/dg4/eycb/Source/EYCB%20Living%20Library.pdf>

3) Pokud se chcete dovědět více o konstruktivistickém přístupu, doporučujeme:

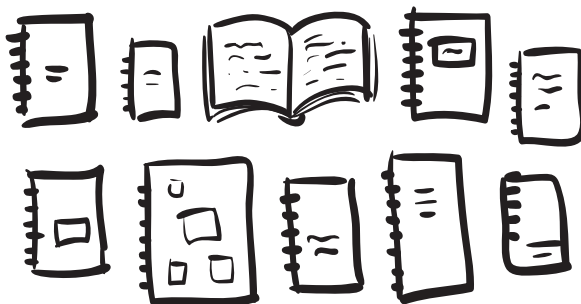
Čtením a psaním ke kritickému myšlení www.kritickemysleni.cz

4) Pokud se chcete dovědět více o práci s prožitkem a zážitkové pedagogice, doporučujeme:

Inspiromat Prázdninové školy Lipnice <http://pslold.psl.cz/projekt-klicovy-rok/tymove-projekty/zazped.php>

5) Pokud se chcete dovědět více o tom, jak pracovat s citlivými tématy, doporučujeme:

Malířová, Eva a kol. *Lidé v pohybu. Metodika pro práci s tématy uprchlictví a migrace.* Junák – český skaut a NaZemi, z.s., 2016. Dostupné z: <http://www.nazemi.cz/cs/lide-v-pohybu>

POUŽITÉ ZDROJE

VÚP. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>

Felcmanová, Alena; Randa, Jana. *Anti-bias metodika*. Projekt SMOK, 2014. Dostupné z: <http://arpok.cz/wp-content/uploads/2017/01/Anti-bias-metodika-v-cj.pdf>

Ferdan, Antonín. *Živá knihovna – manuál pro pedagogy*. LOS – Liberecká občanská společnost o.s., 2014. Dostupné z: <http://vzdelanineboli.cz/wp-content/uploads/%C5%BEIV%C3%81-KNIHOVNA-fv.pdf>

Little, Nick et al. *Don't judge a book by its cover! The Living Library Organiser's Guide*. Youth Department of the Council of Europe, 2011. Dostupná z: <https://www.coe.int/t/dg4/eycb/Source/EYCB%20Living%20Library.pdf>

Moree, Dana a kol. *Než začneme s multikulturní výchovou. Od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Člověk v tísni, o.p.s., Vzdělávací program Varianty, 2008. Dostupné z: https://www.varianty.cz/download/docs/118_nez-zac-neme-s-multikulturni-vy-chovou-od-skupinovy-ch-konceptu-k-osobnostni-mu-pr-i-stupu.pdf

ŽIVÁ KNIHOVNA JAKO METODA VÝUKY VZDĚLÁVÁNÍ PŘÍBĚHEM

Editorka: Zuzana Plachká

Na tvorbě metodického materiálu se podíleli:

Karin Majerová (konzultace kapitol 4 a 5, kapitola 6)

Jana Randa (konzultace kapitol 3 a 4)

Ludmila Pátá (konzultace kapitoly 5)

Hana Vacková (konzultace kapitoly 6)

Poděkování za inspiraci *Monice Novosadové, Jolaně Dočkalové, Jakubovi Švecovi* a *Filipovi Rosenkrancovi*. Poděkování za fotografie *Markétě Kohoutové*.

Velké poděkování patří všem „živým knihám“ a „knihovníkům“, bez jejichž zapojení by nebylo možné žádnou z Živých knihoven realizovat.

Grafická úprava a ilustrace: *Iva Hrubošová*

Jazyková korektura: *Karin Majerová*

Vydal: ARPOK, o.p.s., U Botanické zahrady 828/4, 779 00 Olomouc
www.arpok.cz, info@arpok.cz

Jsme vzdělávací nezisková organizace, která přináší do škol globální rozvojové vzdělávání. Naším cílem je vytvářet aktivní, respektující a otevřenou společnost, která vnímá propojenost a komplexnost světa.

PANGEA

Publikace vznikla v rámci projektu „Na cestě...“ realizovaného v letech 2016–2018 za finanční podpory České rozvojové agentury a Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR, dále za finanční podpory nadace Pangea a Nadačního fondu Pomozme dětem žít lépe.

Za obsah příručky zodpovídá její zhotovitel, ARPOK, o.p.s., a nereprezentuje oficiální postoje České rozvojové agentury ani dalších donorů.

ISBN 978–80–906162–6–4

1. vydání

ARPOK, O.P.S.

U Botanické zahrady 828/4

779 00 Olomouc

www.arpok.cz

ISBN 978-80-906162-6-4

Olomouc, 2017

